

# CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOGA KÁROLY, SZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

**Megjelenik** — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

**Előfizetési ára:** egész évre 3 frt. félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DÉZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Hidelve, Uj-utca, 36. sz. a.) küldendők.

## A középosztály leányai.

Az új idők feltámadása, a renaissance teremtette a középosztályt, mint a béke, munka, rend elemét, mint a haladás és humanismus hordozóját, mint a család és haza, ipar és tudomány derék hadtestét, mely jobb szárnyán a főuri rendet, bal szárnyán a nép erejét ösztönözte teltre.

A renaissance hozta létre a polgár-leányt, mint a lelki és testi összhang női lényét, a báj és szorgalom, mosoly és erkölcs egyesületét, a realizált madonna-eszményt, ki feleség és anya.

A polgár-anya szive alól születtek a XVI., XVII. és XVIII. század ama nemzedékei, kik megváltoztatták a világ arculatját. A föld sohasem fogadott fenségesebb nőket magába, mint midőn egy-egy ily nőt eltemettek. Imádság és áldás szállt a sírba.

A francia forradalom, még inkább a 48-iki forradalmak után kezdett e gyönyörű kép elborulni és megzavarosodni. A német philister s a francia bourgeoisie felesége varázsát veszté; gunyolódni kezdtek vele, az arisztokrácia úgy, mint a nép. Kezdette kiváltságos, megkülönböztető jellegét nem birni többé; valamint nélkülözni kezdett, minek következtében egyrésze lehanyaglott a harmadik osztály színvonalára, másik része pedig a mágnás osztályhoz közeledett. Bomlás állott be.

Jelen korunkban már annyira eltörődött minden különbség külső viseletben és szokásokban, beszédmódban és gondolkozásban, házi erkölcsökben és társadalmi magahordozásban, hogy általános megdöbbenés fogja el az állapotok fölött eszmélkedőket.

A középosztály leányainak nevelése a leggyakrabban firtatott kérdéssé lett, annyival is inkább, mert jelenleg a művelt államokban mindenütt a liberalismus, a középosztály elve az uralkodó s úgy a kormányok, mint maguk a szabadelvű férfiak élénken érzik, hogy nagy rázkódásoktól csak a szóban levő osztály erőssége és épsége óvhatja meg a közelgő napokat, melyek sok, addig ismeretlen függő kérdéstől terhesek.

A városokban lakó emberek voltak a keresztynségnek is első terjesztői, a városok népe hordozza ma is a felforgató törekvéseket, az urbanus leányokról kell gondoskodnunk első sorban ma is. A rendtartó és törvényisztelő elemet kell megmentenünk. A hazát a társadalom, a társadalmat a család, a családot a hitves által és a hitvestársat a nevelés által.

Mert a női nem körül kell kereskednünk, valahányszor egy korszak megromlik. A női nem hibái hordozzák a köz-destrukeziót.

A jelen középosztály asszonyainak hibáit keresve, úgy találjuk, hogy új anyáink:

1. munkátlanok;
2. fényűzők;
3. esüggedők.

Az első pontot illetőleg hivatkozzunk-e a házi ipar teljes lehanyaglására, a cselédekkel való munkakiszolgáltatására, s a házilag is előállítható szükségleteknek vásárlás útján való megszerzésére?

Emlékezzünk vissza még csak gyermekkorunkra is, midőn anyáink összes asztal és fűherneműi a házból kerültek ki, midőn az ételneműek közül csak némely husfélékre és fűszerekre történt kiadás, miután az életre való háziasszonyok kertjei és a házi tejneműek nemesak kiszolgálták az asztalt, de az eladott tej-, zöldség- és gyümölcsneműek még szép kis összegecskét hajtotak be gombostű pénzre, saját apró kiadásokra stb. Testvéreink nem mondták a sajt készítő juhásznak, hogy miért fárad azzal a sajttal, hiszen van elég a városban, a boltban. Csak pénz legyen.

Az sem fordult elő, hogy a későn kelő s ágyában későig olvasó kisasszony nappalját is regény- és hirlap olvasással töltse, szobáról-szobára huzódva, míg a cseléd kiséperte és kiszellőztette utána a másik szobát. Számos magyar ponyva-kiadó még nem gazdagodott volt föl akkor szegény apák és szegény férjek filléreire, melyek képes füzetekért vándoroltak lelketlen könyvspekulánsok zsebeibe.

A zongora sem jajgatott házról-házra, falukon és városokon át ki az útra. Az élő virágokat nem pótolták az asztalon csinált, szárított virágok; a takarítást nem végezte a mama; a kelengyék saját „tündér“-ujjacskaikkal lettek összeállítva, nem pedig X. ezég által, hol oly gyönyörű monogramokat is varrnak minden egyes darabra.

A fényűzést illetőleg emlitsük-e a jótékony és nem jótékonycélu bálók egész özönét, melyeket átlag a középosztály leányai árasztanak el? És e bálókban az idegen selyem és bársony, a költséges szabás és varratás épen arányban állanak az otthon levő divatos butor-garnitúrákkal, melyekbe évenként százezerek lesznek befektetve, ezek képezvén a hozományt. Régen családról öröklődött a masszív butorzat, s a derék ezintalak de mennyire pótolták az „olesó“ porcelánt. A kinek

ezüst kanalai voltak, azokat gonddal őrizte s csak párádé eyéskor mutogatta; ma az asszonyához hasonló cseléd a mosogató vízzel önti ki őket.

A színház és látványosságok emésztettek-e föl akkora összegeket, sőt többet mondunk, tettek-e tönkre családokat, végzetes botlásra kényszerítván a gyöngö férjet vagy apát?

Az étkezés anyagai is egyszerűebbek, takarékosabbak, s a szép nyelvecskék kevésbé finnyások valának. Asztaladáskor volt valami különbség egy mág-nás eoéd és egy polgári ünnep között.

Ha egyszerű polgárok semmi nélkül letelepedve egy városba, lassanként tekintélyt és tisztességet szereztek, jótékony alapítványokat tettek s derék fiukat neveltek: vajon nem az anya aranytakarékosága által érték-e el azt? S ma a szégyenletes bukásokat nem a pazarlás idézi-e elő?

És a csüggedés?

Először is ott van az a borzasztó kór, mely a jelenkori női nemet megfosztja az élet igaz örömétől, mely felgazdagítja az orvosokat, öngyilkos nőkkel tölti be a temetőt, örült nőkkel az elme-gyógyintézeteket, ott van a hysteria ezer faja. Ez a lelki betegség megfosztja erélyétől az akaratot, derültségétől a kedélyt, reményeitől a szívet s szeszélyes szenvedőkké tesz egy egész életen át.

Aztán ott van a tanultság következtében elvesztett naivitás, az a törhetlen hit, mely vakon és makacsul ragaszkodik ahoz, mi jónak és szépnek tetszik; ott van a nőnek elvesztett fenséges együgyűsége, a férj iránti elpusztult alárendeltségi érzet, annál feljebb emelője a támaszra szorult gyöngeségnek.

A modern szokások szerint már 13—15 éves korában bevezetik a leánygyermeket a társaságba s miután az ifjak megnehezült életpályájuk folytán csak 28—35 éves korukban nősülhetnek, az elég korán férjhez nem mehetett leányok 20 éves korukban már vén kisasszonyoknak tartják és tartatják magukat. Ez az állapot pedig egyenlő a pokollal. A hiányzó nászt pótolni akarják a szerelmi képzelgések; ezek kiasszítják az érzelmeket, örökre kellemetlen emlékeket hoznak létre s a később férjhez ment nő nem lesz többé hősnő és szűzi elfogulatlanság, csak színlelő, nyugalomra vágyó s gyermekeiben is csupán kenyeret és kényelmet kereső hiu urnő.

Szólana-e jelen költészetünk csupa lemondásról és bánatról, ha a nő — maga is csüggedő — lelkesíteni tudná a férjfit?!

*A kezek nem használása, a bevételnél nagyobb kiadás és a lelki hangulat disharmoniója, — e három hiba képezi tehát a középosztály leányainak s ifjabb asszonyainknak baját. Ugyanaz a három hiba, melyeket a férfiaknál is elkerülendőknék vélünk. Előidézőik a gyárak, az élvezetvágy és az élet egyoldalú szemlélete. Előidézőik bizonyos Európászerte beállott átmeneti állapotok.*

A kifejlődött humor alászállította a nagyot s fel-emelte a kicsinyt; a mágnást demokratává, a pórt fölséggé tette. A természeti és történelmi kutatás az osztály-válaszfallakat döntötte le s csinált az emberekből egyenlő — nem testvéreket — egyenlő ellenségeket. Minnyájan hasonlók lettünk a jogok követelésében, azonban a kötelességek azonosságáról nem szeretünk beszélni.

A szaporodó iskolák növelik az ismereteket s ezekkel a vágyakat is. Ismereteink pedig általában véve csak theoretikus, emléző, u. n. könyvbeli ismeretek s nem párosulnak megfelelő productív ügyességgel.

S ha van bajt okozó nőtanítás, annál kevésbé van jót hozó nőnevelés. A szülők ama hiszében, hogy az iskola elvégzi a nevelést is, örvendenek, hogy ezzel könnyű szerrel elaltathatják lelkiismeretüket s nem tördönek tovább, hiszen csak azért adták föl leányaikat az iskolába is, hogy ne legyenek otthon s házi feladataikat végezvén, legyenek elfoglalva valamivel otthon is.

Végül itt az a gyászos korszellem, mely csak kirakatban, hamisításból, pótanyagokból s utánzatokból él, iparban, kereskedésben, közéletben úgy, mint a házasságokban. Csoda-e, ha a középosztályon érzik meg legerősebben e jelleg?

A szemfényvesztés és hiuskodás meddő jellemvonását kell megszüntetnünk valahogy a középosztály leányain. Szilárd és erős lelkeket, hasznos és termelő képességeket kell bennök létrehozunk.

Mi módon?

Nézetünk szerint a helyzetben két tényező segít.

Egyik tényezőt közelebről mondta ki valaki a „Nemzet“ egyik számában: támogasson az állam és fogjon össze a társadalom a női pár minden ágának fejlesztésére s benső nőnevelő intézeteinket Svájcz példájára a konyha, mosó konyha és takarítás vezetésének kötelességével kapcsoljuk össze. Legyen a Trefort miniszter által kívánt „nemzetgazdaságtan a nők számára“, gyakorlati foglalkozás a háztartás köréből. „Nőtan“, „közigazgatástan“ helyett tessék szőni és fonni.

De nem ide tartozik a gyakorlati javaslatok tétele. Itt csak a második tényezőt hangoztathatjuk, mint a föbbet, melyből az első önként fog kinőni.

Leányainkban helyre fog állani a munkakedv, a takarékoság erénye és a hitvestársi bátorság, ha viszszateremtjük az...elárvult vallásos nevelést.

Csak a hit lehet az erkölcsi szeretet szilárd alapja s csak a szeretet változtathatja meg a világot. Erőt, kitartást, önfeláldozást csak a mély, buzgó imából merithetünk; e nélkül hanyódunk, mint az eső nélküli üres felhők az égen, mint a futó, könnyű habtajték a mérhetlen tengeren.

Gondolkozom, gondolkozom és más kivívót nem találok. A legterhesebb feladattal bíró osztály leányának legnagyobb szüksége van az istenfélelem szigorára és melegére.

Vallásos lesz, vagy nem lesz.

E tulajdona tette volt nagygyá; ez ujjászületése ma is.

Tanítsátok imádkozni!

Sándor József.

## A játékról.

A játék az ember belső ösztönéből, a természet-től van adva azért, hogy akár öntudatosan, akár öntudatlanul a lelket munkásságban tartsa. Ezen foglalkozás által mind a test, mind a lélek bizonyos munkát végez el, mely fejlesztő hatással van mind a kettőre, s azokat szellemi és anyagi úton támogatja s fejleszti

bizonyos élvezetek között. — Mert bár öntudatlannak mondható a játék az oly gyermekeknél, kik még fejlődésük azon stádiumát nem érték el, hol az ész, mint uralkodó lép fel, mégis úgy tűnik elő, mint fejlesztő eszköz mind a lélekre, mind a testre nézve.

A játék — a még ösztönük által vezetett — gyermekek tornászata, a mi a bölcsőnél kezdődik. — Szűk poláiba szorítva a csecsemő, még az ösztöne általi mozgást sem végezheti, mivel kis karocskái szorosan testéhez vannak szorítva. — Pedig ha elgondoljuk, ennél nagyobb balgaságot a szülő nem tehet gyermeke testi nevelésével szemben, mivel éppen ilyenkor kell a csecsemőnek a legtöbb mozgás, midőn még nem ura cselekedeteinek. A csecsemő ösztönének engedelmeskedni kíván, s ha az előtt akadályok vannak, azt egyetlen eszközzel a — sirással nyilvánítja.

Ilyenkor az idegenekre (dajka) bizott gyermeket, hogy elhallgattassák ölbe véve, mindent elkövetnek vele, csakhogy elaludjék; nem is gondolva arra, hogy a kis emberkének nem nyugalomra, hanem mozgásra lenne szüksége. S hányszor történik ez naponként meg? S vajjon hányszor jut eszébe a dajkának, vagy éppen az anyjának, hogy azt nem elaltatással kellene elhallgattatni, hanem annak ellenkezőjével a mozgással.

A poláitól megszabadult csecsemő nem sir, sőt mosolyogva nyújtja kis karját egy vagy más tárgy felé, élénkség látszik az egész lényén előmölve. Minden mozdulata, felkiáltása örömet árul el. — De mily hamar vége van az öröme! Ismét poláiba szorítják a szegényt! Ha ilyenkor a kisdédet egy pár perczig a földre terített szőnyegre tessék, hol szabadon használhatná kezeit s lábait, míg a fáradság rajta erőt venne, akkor kellene csak kis bölcsőjébe téve nyugalomra engedni. Ekkor elmondhatjuk, hogy gyermekünk pihen. Mert a csecsemőnél is a mozgás által fejlődnek az izmok. Éppen ezért azoknak is kell mozogni, sőt aránylag sokkal többet, mint a felnőtteknek, mert a kisdédnek testi fejlődése gyorsabb. A játéknak üdvös hatását látjuk a gyermeknél az üde piros arczban, a csillogó szemekben és a felüdült kedélyben. És ezt nem csak a csecsemőnél, hanem még a kiskorú gyermeknél is látjuk.

A mint a csecsemő gyermekké lesz, azon arányban szűnik az ösztön működése is. Mert mihelyt a gyermek fogalmát alkot magának bizonyos tárgyakról, az ösztön munkássága ott kezd szűnni. Ha már némi fogalma van a gyermeknek egyes tárgyakról, már játékaiba azokat azonnal belefűzi. Épít házat, pinczét fur, lovat gyur agyagból, puskát, kardot farag fából stb. Utánozza a lovat, kecskét stb. Ekkor már játékaiban nincsenek az ösztön hatalma alatt, s mozgásai erőteljesebbek s így fejlődése szabadabb.

De tekintsünk csak be a családi nevelésbe, vajjon úgy találjuk-e a gyermeket, mint mi gondoljuk?

Kisérjük figyelemmel azon gyermeket, ki szép cifrán és tisztán felöltöztetve, kísérijével az udvaron halad végig, hogy mily keservesen nézi a homokban játszó gyermeket. Bemegy egy rövid séta után, melyen felügyelője „csendesén járjon“, „ne helytelenkedjék“, „nem illő ezt vagy azt tenni“ vezény szavait már meg unva, szép ruháját levette, sok és drágábbnál drágább játékszerei közé szabadítva, azokat nézi, de kedvetlenül fordul el tőle s csendesén lopozkodik az ablakhoz és sóvár szemmel tekint a homokban játszó kis pajtásaira. Miért? hiszen mennyi játéka van: hintaló, dob,

csákó, trombita, katonák, állatok, szekerek, kirakókép, siró tót, tornázó figurák, színház, gőzös vagonokkal, tekejáték, puska, kard, síp, kis kemence, rajta edények, ágy, benne bábú, istálló lovakkal, kovácsműhely, benne bábokkal stb. stb. — s mégis búsan tekint reájuk s nem játszik azokkal, hanem sóvár tekintetével elárulja, hogy szíve lelke hová vágyik. Arcza halvány, kedélye bús s nincs kedve semmihez sem. Aggódva tart tanácsot a szülői ház s mindenki komolyabb betegségtől tart és félti egyetlen gyermekét. — Orvost hivatnak s ágyba fektetik kis barátunkat s ápolják, kényeztetik s nem látják meg a bajt s aggódva várják javulását — Kis barátunk végre megunja az ágyat, felkel. Végre kis barátunk a szomszéd kis fia meglátogatja, ki általa készített kis szekeret vonszol maga után beteg barátunkhoz.

Mily változás! — — A kis beteg szemei kezdenek élénkülni, benne a vágy ég; cseveg, kis pajtását ölelve fogadja, megkérdezi tőle, hogy ki csinálta a kis szekeret, hogyan? s csodálkozva tekint reá, hallva, hogy azt kis pajtása szerkeszté össze. — — Aztán futkároznak a szobában. Most a beteg lesz a ló s pajtása a gazda, kis ostorával unszolja a futásra; majd megfordítva s felváltva lesz a lóból gazda s gazdából ló, míg végre elfáradva, kipirult arczczal ülnek le egymás mellé s élvezik a mozgás utáni nyugalmat.

Majd ebédre szólítják, s kis pajtásával együtt oly jóízűen, élvezetesen esznek, hogy maguk a szülők bámulva néznek egymásra s intik a gyermekeket mértékletességre.

Piros arcz, vig kedély, jó étvágy, mind megjött egy pár óra alatt. A szülők örülnek és áldják az orvost, hogy meggyógyította egyetlen gyermeküket. — mert fogalmuk sincs arról, hogy a szomszéd kis fia és szekere gyógyította meg kis barátunkat véletlen megjelenésével.

E rövidke példából kitűnik, hogy a játék ép oly szükséges a gyermeknek, mint az alvás.

Igen káros a gyermekekre nézve, ha szülei sok és drága játékszerekkel halmozzák el. Ez azokat nem teszi boldoggá, mert azokat először mohon veszi kezébe s kevés idő múlva unalmacoknak találja, félre teszi vagy elrontja. Mert a gyermek sokkal élvezetesebben eljátszik egy darab fával, mit furni, faragni lehet s miből gyenge tehetsége által különféle alakokat vagy eszközöket farag, mely neki élvezetet nyújt s munkásságban tartja lelkét.

Mily öröm elnézni az oly gyermeket, ki egy darab fából valamit alkotni akar, mint le van kötve figyelme, mint okoskodik. S ha ilyenkor valami akadályba ütközik, mint hívja segítségül a nagyobbbat, s mily hálásan néz reá, ha az előtte lehetetlen dolgot könnyedén és hamar végzi be.

A gyermeknek alkotó tehetségét a legjobban lehet fejleszteni a játékkal, hol ő reá bizzuk a kivitelt és a dolgozandó tárgy alakját. A legjobb a gyermekek részére egy szekér porond, melyben tetszés szerint építhetnek, áshatnak, pinczét furhatnak stb. — Jean Paul a tiszta porondot a kis gyermekek universalis játékeszközül ajánlja, többek között ilyen formán szól: «a legjobb a gyermeknek az olyan játék, a mely az ő rendelkezése alatt áll és nem a gyermek a játékszer szolgálata alatt.» S igazat adhatunk neki, nemcsak a kisdédnek nevelésénél, hanem a már felserdülő gyermekek nevelésénél is, ha áttekintünk azon, hogy minő káros

következményei vannak a játéknak a gyermekek testi és szellemi fejlődésére, ha azok nem a gyermek fejlődéséhez és korához vannak alkalmazva.

Ha már most megfigyeljük a már némi figyelemmel bíró gyermekek játékeit, azon egyszerű következtetésre fogunk jönni, hogy az ily gyermekeknél a játék nemcsak az izmok erősítésére hat, hanem annak szellemi fejlődését is előmozdítja. Előmozdítja pedig az által, hogy a játék közben kezd gondolkozni, kombinálni erről, vagy arról a tárgyról magának fogalmat alkotni. Ügyesíti a nemesebb érzéseit, szemét, fülét, növelni fogja bátorságát és erősíteni fogja lélekjelenlétét. És ezen gyakorlatokat egybefoglalva, a testét engedelmes szolgájává teszi a léleknek s így a test ügyessége, hajlékonysága által a lélek ügyes végrehajtója lesz.

A családi körben legtöbbit kell játszania a gyermeknek, már azért is, hogy ez által azon fogalmakat megszerezhesse magának, melyeket rendszerbe foglalva, a népiskolában a beszéd és értelem gyakorlatok alapján ismételni fog. — Hiszen mit is tudna csinálni egy gyermek, ki még nem tanköteles, — mint játszani nap estig. — Igaz, csak hogy a szülőknél figyelnők kell a gyermek játéknemreire, oly játékba vezetni be őket, melyekben mullattató rész sok, s e mellett némi szellemi haszon is legyen. A családi körben a gyermeknek számtalan játéka lehetnek, melyek veszélylyel járhatnak s mondhatni gyenge szervezetének kárára lehetnének. A szülői nevelés feladata a gyermek játékeit figyelemmel kísérni s azokat úgy rendezni, hogy némileg úgy tűnjék fel a szülő, mint játékrendező s egyszerű mint játszó is. Ilyenkor meg lesz a gyermek óva, oly játékokkal tölteni idejét, melyek kárára vagy ártalmára lennének neki.

De nem sokára a kis gyermek anyjára nő, hogy szülői őt kisedd-óvodába, vagy gyermekkertbe viszik, hol minden lépten-nyomon játékkal találkozik. Ha itt figyelemmel kísérjük a gyermeket — az első hét után — oly boldogoknak, oly vidámnak találjuk, hogy nem ismerünk kedélyére. Ennek is okát a játék fogja megmagyarázni, mert a játék a gyermeknek örömet okoz, s ha valamibe a gyermek örömet lel, azzal szívesebben foglalkozik. És kivált oly helyeken, hol többen egyszerre játszhatnak, hol a játékok betanulásához némileg segélyül kell hívni az eszet, hol játékaikban részt vesz a tanító vagy tanítónő, nemcsak mint játékrendező, hanem mint játszó is, hol mozgásaik a gyermekeknek némileg korlátozva vannak, de úgy, hogy a játék szabályai alá mindenikök örömmel aláveti magát. — Ha csak egyetlen játékot megfigyelünk, azon tapasztalatra jövünk, hogy a gyermekerti játékok nemcsak testi mozgásból állanak, hanem énekkel egybekötve, mily nemesítő hatással van a halló érzékre. — E játékokban még a gyermek figyelme is le van kötve, mert minden egyes játékban a váratlan fordulat meg van, mit a gyermek rendkívül szeret és már előre vár, mire már előre számít.

Elmondhatjuk, hogy a gyermekertek a gyermekek „édenkertjök“.

Ha egy lépéssel tovább haladunk s betekintünk népiskolánk udvarára, midőn a gyermekek a szellemi munkától megszabadulva minden korlátozás nélkül játszanak, sok oly menetű játékkal fogunk megismerkedni, melyet elítélnénk. Mert bizonyára találunk azok közt olyakat, melyek a játék követelményeinek nem felelnek meg. Figyeljük csak meg azon czélnélküli futká-

rozást, melyek a rövidke szünetek alatt történnek népiskoláinkban, találunk-e abban valami fejlesztő hatást a testre, avagy a szellemre? Véleményem szerint sokkal kevesebbet, mint gondolnók. Mert bár némileg felüdíti azon kevés mozgás a lélek rugékonyságát, de a testre erősítő hatása nincs s így mint egyoldalú dolgot nem lehet fölvenni a játék keretébe. — Népiskoláinkban divó játékokat némileg reformálnunk kell, hogy azok megfeleljenek mind a közegészség, mind a tornászat követelményeinek.

A közegészség megkívánja a játéktól, hogy azok az egészséges testet oly élvezetekkel gyámolítsák, melyek annak hasznára és nem kárára vannak. A tornászat pedig az élvezeten kívül megköveteli, hogy abban némi erő kifejtés és esztétikai izlés legyen.

Vizsgáljunk meg egy pár játékot, mely népiskoláinkban divatozik, s akkor meg fogunk győződni, hogy azokon reformálnunk kell.

Ilyen káros hatású társas játék, mely némely népiskolában divatozik az úgynevezett „falba ugrók“.

E játéknál két részre oszlik a játszó ifjuság, egyik az ugró csapat, másik a bakk. A bakk áll rendszeren négy-öt egyénből, az ugró ugyanannyiból. A bakkok a fal mellé állnak oly formán, hogy az első háttal a falnak egyenesen, ez a párna. A második az első hasának támasztva fejét meghajlik előre, s dereka a bakk. A harmadik a második derekát átölelve jobbról, vagy balról téve fejét, mint a második, meghajlik s ez is bakk. A negyedik és ötödik ép úgy teszen, mint a második.

A midőn a játék kezdődik, az ugrók közül egy bizonyos távolságról (rendszen tíz lépés) neki fut a bakknak és kezei segélyével a bakkra oly formán ugrik fel, mint a lóra. Midőn felugrott, következik a második, harmadik s így tovább, az ötödik, ki midőn ugró társai által elfoglalt helyre nem ugorhat, azok előhajólnak és azok valamelyikének háttára veti magát lovagülésbe, s ott azonnal tapsolnia kell; ha a tapsolás nem sikerül úgy az ugrók lesznek a bakkok s a bakkok az ugrók s így változik a játék. A bakkok, ha a teher alatt lerogynak, az teszen egy évet, mi a taps elmaradása után még egy rend ugrathatást, mint büntetést von maga után. Igen sokszor megtörténik, hogy a bakkok 5—6 szor is lerogynak s mindannyiszor elől kell kezdeniök a tartást.

Ezzel némileg rokon játék még a „bakk s fütty“ című kedvelt játék is, hol a játszó közl a legerősebb egyenesen megáll, bal lábát előre vetve, melynek felső szárára támasztja két tenyerét, mi a felső testnek támaszt nyújt. Ez a bakk. Ézen kell keresztül ugrani az ugróknak, kezeiket a bakk két vállára téve s midőn azon ponton állnak, hogy az egész testök sulya a bakkon nyugszik s az ugró a levegőben van, egyet füttyent, mi mintegy jel arra nézve, hogy úgy átment felette, mint a szél. — Az elsőt követi a második, harmadik és így tovább, míg az utolsó is átugrott; ekkor az első bakk ugrik a rajta átugrottakon, kik ugrásuk után 5—10 lépésnyire az elsőhöz hasonló állásba helyezik magukat. A játék így tovább-tovább halad.

Ilyen mulatságosnak látszó játék még „a buk-fencz, kerítés, befogó stb.“ a melyeket mind rendre nem szándékom tárgyalni, csupán a két fentebbit, mint jellegzőbbeket.

E két társas-játékot közelebbről megvizsgálva azon tapasztalatra fogunk jutni, hogy abban az élvezet nem a játékok részén van, hanem az abban részt nem vevők részén. Mert nem tudom, ki tartaná élvezetnek azt, hogy egy negyed órát törzshajlítással előre hajolva, álljon és egy egyén sulyát emelje addig, míg a játék törvénye megkívánja. Avagy élvezet-e az, ha 10—15 lépésnyiről futva, valakire, mint bakkra ráugorhatunk s annak gerincoszlopján kényelmesen ülünk addig, míg társaink alattunk jajgatnak a teher alatt?

Tehát nincs e játékokban semmi élvezet, s ha van is valami, az nem a játékoké, hanem a nézőé. Már pedig a társasjáték követelménye az, hogy legyen mindenkire egyaránt érdekes, élvezetes.

Némi erőkifejtés is van e játékokban — sőt mondhatni több, mint kellene. Ha elgondoljuk a gerincoszlopra ható erőt, mely a játék alatt hat rá, megdöbbenünk. Egy gyermek csak legyen 20—25 kgr. s az 4—5 centim. magasból nehézkedjék a gerincoszlopra, bizonyosan megteszi a sulyak háromszorosát; már pedig az tulerőkifejtést igényel, hogy azt fel tudja tartani.

A mi a második játékot illeti, minden részben enyhébb, mint az első, de ennek is megvan a maga erőkifejtése, a mi tulságba mehet t. i. az ugró hátulról igyekszik a fej fölött keresztül ugrani a karok segítségével, miket az átugrandónak két vállára fektetve, oly lökést ad annak, hogy a két váll előre nyomulva, a mell izmait egymáshoz közelíteni kényszeríti, mi a tüdőre és a mellkashoz levő nemesebb szervekre nyomást gyakorolva, oly ellenerőt törekszik kifejteni, hogy az a tulságba megy s így kártékony hatást von maga után. Tehát e játéknál is van tulerőkifejtés, a mi a játék követelményeivel tornászati szempontból ellenkezik.

A mi a szép izlést illeti azt semmi esetre sem találjuk meg egyiknél sem, mivel azt a játék menete kizárja. Nincs a testnek azon helyzete, melyben kitűnjék annak nemes magatartása és izmos alakja, szóval e játékban esztétikai izlésről nem szólhatunk.

A közegészség követelményének sem felel meg mert az azt kívánja, hogy minden játék olyan legyen, hogy az se a testnek se a léleknek rongálására ne hasson, sőt fejlesztő hatással legyen arra. Már pedig — mint fennebb mondtam — úgy hiszem, hogy az semmi nemü anyagi hasznót nem nyújt a játékoknak. A mi aztán a szellemi hasznót illeti, azt ugyan hiában keresnénk e minden kombináció nélküli játéknál, de szellemi kárt közvetve a test által, annál többet.

E két játék tárgyalásánál önkénytelenül eszünkbe kell hogy jusson az, hogy hány meg hány ily játék van iskoláinkban divatban, mikre éppen így reá illik a fennebbi tárgyalás alapján az, haszontalan idővesztegetés. Ámbár nem is kívánhatjuk, hogy minden játék tul legyen tömve testi és szellemi haszonnal, de azt minden esetre mégis megkívánhatjuk, hogy iskoláinkban oly játékok legyenek napirenden, melyek a tornászat és közegészség, követelményeinek megfeleljenek. És ez jogos követelés azért is, mivel iskoláink nem csak oktató, de nevelő intézetek is; már pedig játszva is lehet nevelni, sőt éppen ezen alapszik Fröbel Frigyes kisednevelési rendszere.

Iskoláinkban — nézetem szerint — oly játékok lennének a legezészerűbbek, a melyek a tornatanítás keretébe is beillenének némileg. Mert bár tornairódmunk nem valami nagy, mégis lehetne éppen a játéko-

kat tárgyaló részből igen hasznos és becses játékokat divatozókká tenni. Igen természetes, hogy ez eleinte a tanítónak lenne nehezebb, mivel növendékeivel kellene játszania legalább is addig, míg azok a játékokat el-sajátítják. S vajjon nem lenne-e célszerű némelykor a gyermekek játékeit szemlélve, a tanítónak is azokban résztvenni? De bizony nem ártana, mert akkor nem történnének a játékoknál oly visszaélések, mik tanítványaink által reánk is árnyat vetnek. S ha a tanító figyelmét a játékok el nem kerülnék, nem lennének oly divatozók a káros játékok, mint p. o. a falbaugró, pirkézés, bukfenéz és stb.

A játékok korlátozásához maga az iskola is hozzájárulhatna s a nemesebb és hasznosabb játékok eszközeit megszerezhetné, mint pl. a labdát, fapuskát, farkardot stb. mik mindenesetre inkább megfelelnek a játékok kiválmáinak. Mert

„ — adjatok a gyermekeknek olyan játékokat, a melyek nekik hasznosak, a melyeken erejüket, találékonyágukat, ügyességüket gyakorolhatják, a melyek állanak szolgálatukra és nem ők a játéknak; adjatok olyan játékokat, a melyek a gyermekek fejlettségéhez, felfogásukhoz valók, melyek természetesek s éppen azért a gyermekek előtt kedvesek és keresettek — s meg fogjátok látni, hogy nem lesznek durczás, engedetlen, tudákos és vén gyermekeitek.“

*Albert Károly.*

## Új ABC.\*)

### Előszó a 22-ik kiadáshoz.

Egészen új szerkezetű ABC, vagyis „Vezérkönyv az olvasástanításra és tanulásra“ című művem e 22-ik kiadása, miután a Franklin Társulat igazgatósága, kéresemre, a kiadási jogot rám visszaruházta, saját számolatomra jelenik meg, még pedig az úgynevezett a l a p s z ó k módszere szerint teljesen átalakítva. Eddig is ugyan, már a VIII-ik kiadásban kezdve, e módszer értelmében szerkesztettem volt e művet, s meg is irtam hozzá a rövid elméletet a következőkben: „a képek ABC émben nemesak ékitményekül szolgálnak, hanem igen szükséges kiegészítő részekül tekintendők, arra valók, hogy a tanítást: a hang s betűismertetést mindig bizonyos tárgyhoz, bizonyos szavakhoz köthesse meg maga a tanuló is; hogyha pl az ö hangot és betűt tanulja már a tanuló s a z hangra (a másodikra) megy át, gondolja csak rá az öz szóra s erre vezet gondolatát a kép, azonnal kész a tiszta elemzés, a tiszta hangoztatás. S ha talán darab idő múlva elfeledte e hangot, csak egy tekintet a képre, a példa szerint az öz-re, más esetben más képre, a kép legott a szót s a szó a már használt elemzés útján az elfeledett hangot juttatja viszont s minden bizonynyal eszébe a gyermeknek.“ Csakhogy hézagok maradtak volt e módszer kidolgozásában, a melyeket csak közelebbről sikerült elenyésztetnem.

Eddigi ABC émbre is jó önérettel tekinthetek vissza, mint a melyek úgy a közönség, mint az ítézet részéről a legnagyobb méltánnyal fogadtattak a leg-

\*) Országszerte ismert nevű paedagogusunk e kiváló művének újabb kiadását t. kartársaink szives figyelmébe ajánljuk. Szerk

ujabb időkig. Kiválóan jeles ismertetésnek tartom könyvemről minderekefelett Salamon Ferencz ismertetését (Pesti Napló: 1853. 912. sz.) „Nem az ábé ab helyét oly czélszerűen pótló úgynevezett hangoztató módszer képezi -- úgy mond -- e mű fő érdemét (mert ez a külföld műveltebb népeinél nem új s nálunk sem egészen új már, hanem az, hogy szerző e könyvecske által a gyermeknek nemcsak nyelvét és torkát, hanem figyelmét is igénybe akarja vétetni, s azért mindjárt először is érthető magyar szókat olvastat. Kiválasztván ugyanis az egytagu és kéthangu szavakat, ezekből érthető igen rövid mondatokat képezett. Sőt tovább ment s a legegyszerűbb szavak közül kikereste azokat, melyeknek mássalhangzóik legkönnyebb hangzatuak. Ezen legegyszerűbb induló pontból fokról-fokra a legszebb következetességgel halad, úgy hogy az olvasás nem az értelem rovására szereztetik meg, hanem az maga is értelemképző eszközzé válik.

Egész nevelési rendszerünkben eddig egy igen lényeges tényező maradt ki, mely nélkül örök átok van kimondva minden szellemi munkásságra s ez, a kedveltetés. Meg vagyok győződve, hogy áldás nem lesz nevelési működéseinken, míg e kedveltetés nemcsak hogy fel nem vétetik eszközül, hanem míg az nem lesz a gyermekek vezetésében a mindenekefelett uralkodó szempont. S éppen ezen szempontból nem tartom csekélységnek azon kis művet, melyet ezennel a közönségnek bemutatok. E könyv a maga nemében remeknek mondható. A német irodalom már csak azért sem mutathatja fel párját, mivel nyelve nem alkalmas oly egyszerű szavak s szókötések választására, mint a miénk.

„Az első hang s betű már értelmezhető szó (ő)— úgymond a másik ismertető — mely a következőkkel s azutániakkal újabb meg újabb szavakká s a szók mondatokká válnak. Egyszerre csak egy hangról s betűről tanulva s a tanultakat folytonosan ismételve, könnyen érthető s kedélyes mondatok olvasása közben halad végig a tanuló a betűk ismeretén s mikor már az utolsó hangot s betűt is ismeri, bármily egytagu szókból álló mondatokat szelvében képes elolvasni. (Vasárn. Ujs. 1854. 5. sz.)

Gyulai Pál, Gregus Ágost, Vadnai K., Szeberényi L. (Néptanítók könyve II. k. 123. l.), Kerekes József (Prot. egyh. és isk. I. 1859. 13. és 14. sz. s mások számtalanon szintén a legnagyobb elismeréssel szóltak kis művemről. Edvi Illés Pál minden ideális nézetét megvalósítva találta benne s mint „non plus ultra könyvecskét.“ mint magát kifejezte, mindenfelé ajánlotta. Szeberényi Andor ev. lelkész éppen nemzeti jutalomra, Schmidt István akadémiai aranyokra tartotta méltónak. Még német hirlap is (a Pest-Ofner Zeitung 1853. márc. 15. sz.) magasztalólag emlékezik meg róla. „Wie viel Zeitersparniss für den Lehrer. Wie wenig Mühe für das Kind, ugymond ismertetése közben s azzal végzi, hogy: „Das Vaterland kann sich diese in ihrer Art ganz originelle pädagogisch-litterarische Erscheinung zur Ehre rechnen.“ Legujabban is, midőn már a magas kormány ABC-je minden mással együtt az enyémet is majdnem egészen kiszorította a forgalomból, egy tanítói értekezleten Török Áron unitárius lelkész, a kormány és más 4 ABC fölött az enyémnek adja az elsőséget. „Különbözik, ugymond, beosztásában mindeniktől, de ennek az egy és több tagu szóból alkotott mondatai felül állnak mindeniken, még pedig azért, mert a gyer-

meknek a tanítás között is kellemes időtöltést szereznek s a tanulási kedvet folyvást fokozzák s az olvasás Sionjába is hamarabb elvezetik a gyermeket.“ (Család és iskola 1879. 1. sz.)

De minden eddigi előnyénél művemnek hasonlíthatlanul nevezetesebb e XXII-ik kiadáson kezdve az, hogy a mi eddig benne s minden más ABC-énkben országszerte (syntheticus) tanítási eljárás volt: betűről a szóra, jelről a jelzetre, vagyis tárgyra menő, az most az alapszók módszere szerint elemző (analyticus) eljárássá lett: szóból a hangra, tárgyról a jelle következtető, tehát természetes s érzékeltető (szemléltető) eljárás. Eppen a mint történelmileg valaha a hang- s betűfelfedezők cselekedtek. Minden tanuló csaknem megannyi Kolumbus gyanánt dagadni érzi keblét, a mint az egyes alapszóknál önerején újabb meg újabb hangfelfedezést tesz; ragyog arca az örömtől s élénk kedvvel fog aztán hozzá az újabb s régibb hangok összetételeihez, értelmes csoportosításához: az újabb meg újabb szók s mondatok alkotásához s írásához, azaz: az analysis után a synthesishez. Figyelmeztetni bátorodom e bizony nem kis mérvű vívmányra nézve hazánk tanügyében mindenekefelett igen tisztelt tanfelügyelőinket, továbbá protestans tanodáink tanvezető s képezdék igazgató tanárait, meg a gyakorló iskolák tanítóit. Elfogulatlan kísérlet minden bizonynyal rövid idő alatt meg fog mindenkit győzni arról, hogy e módszer kétségtelenül a legelőtrevalóbb s a legtöbb sikerrel kínálkozik legkevesebb fáradság mellett is az olvasás-tanítás terén. Reményelem, magas kormányunk is mielőbb sietni fog e módszer használatát — jótékony verseny előidézésért — igénybe vétetni.

Vezérkönyvem e 22-ik kiadása szellemében mielőbb fali olvasó táblákat is fogok szerkesztetni s kiadni.

Kolozsvártt. szeptember 7-én 1884.

Indali Péter.

## Az iskolai fegyelem.

Teljesen tudom, hogy újat nem fogok mondani e tételtől akkor, mikor oly sokat hallottunk és olvastunk már róla avatottabb egyénektől. S hogy mégis tollat veszek kezembe s az „iskolai fegyelem“ről értekezem; teszem azért, mert úgy hiszem, nem lesz érdektelen, ha e tág mezőn gyűjtögetett tapasztalataim köréből és jegyzeteimből elmondok egyet-mást, a mi által látkörünk szélesbedik!?

Sokáig nem voltak tisztában még avatottabb pädagógjaink közül is e szóval: „fegyelem“. Különböző felfogás és szempontok szerint határozták meg az „iskolai fegyelem“ célját és eszközeit. Ma is eltérők a nézetek ennek célja és lényege iránt, mert a legtöbbször összezavarjuk e két szót: figyelem és fegyelem, s ennek alapján különböznek aztán nézeteink is.

Igaz ugyan, hogy rokoni közelségben van e két szó egymással, s nagyon is nehéz köztük éles választalat emelnünk; de ha tekintetbe vesszük, hogy a fogalmak fokozatai szerint a figyelem alárendeltje a fegyelemnek, nevelés oktatástanilag pedig az iskolák belsejére oly nagy fontossággal bíró iskolai

figyelem eszközei között a 3-ik helyen áll: némi különbséget már előre is gyaníthatunk e két fogalom között.

A figyelem inkább az oktatásra, tehát az ismeretek beszerzésére van hivatva; a figyelem a szoktatás és a példaadás alapján a nevelésre, azaz, a jóra, a nemesre és a szépre törekszik. Tehát a figyelem az egyén kötelességeinek teljesítésére, a jó hatások elsajátítására, jellem és az erkölcsösség megszerzésére irányul és buzdít; míg a figyelem e célzott eszköz, azaz képessé tesz arra, hogy a jóra irányuljon törekvésünk. Tehát a figyelem cél, a figyelem eszköz arra.

Ezekben körvonalozván az iskolai figyelem célját és meghatározását, nézzük meg az alábbiakban, mik az eszközei?

A helyes iskolai figyelem eszközeiül ma már szerfelett sok elvet ismerünk, melyeket szakemberek állítottak fel.

Ezeket egy rövid keretű értekezésben lehetetlen mind felölelnünk. Megkísértünk azonban egy néhányat felemlíteni s azokat megjegyzéseinkkel ki is bővítjük.

Legelső figyelemi eszköz az iskolai helyiség. Minden esetre, ha az iskola alkalmas, tágas helyen van, s a szemléltre kedves hatást tesz már külseje által is, a gyermek mintegy megilletődve lép be udvarára s élénk szemléldéssel fogja vizsgálni azt. A gyermek előtt az otthon után az első helynek kell lennie az iskolának! De ez csak akkor lesz második „otthon“-a, ha már első megjelenésekor képes a lelket lekötöni. S hogy ezt elérhessük, azaz, hogy az ujonnan érkezett iskolai vendégünknek már első megjelenésekor leköt-hessük figyelmét: az épület csínosságán és tisztaságán kívül szükséges, hogy alkalmas és tiszta legyen az udvar is, és hogy legyen alkalmas játszóhely.

A gyermek, midőn az iskola tagjává lesz, először is az iskola épületet és annak udvarát látja; szóval, az iskola külső helyiségét. S ha már ez jó hatást tesz a belépő gyermekekre: biztosítva lehetünk, hogy pontos és rendes látogató lesz, a mi mindenesetre már nagy eredmény.

Az iskola udvaráról a gyermek a tanterembe lép, a hova már az iskola helyiség külső megismerése után kettős várakozással siet. Ha a tanterem kellően be van rendezve; ha alkalmas ülő padokkal van ellátva, ha a szemléleti képek sorban föl vannak függesztve, ha tisztaság és csín ömlik végig az iskola belsejében és a butorzatokban. stb. imaházban képzeletét magát a gyermek, a hol áhítat és lelkiöröm lepi meg, a mik hallgatást parancsolnak neki önkénytelenül is, s pedig ez az igazi figyelem.

Legyen hát iskolánk belseje is, mint a helyes iskola figyelem második eszköze, összhangzatban az iskola helyiség külsejével. Az iskolaszobába (tanterem) belépő vendég figyelmét a tanterem csínosságán és rendezettségén kívül még nagyobb mértékben lekötik ezeknél, a már ott levő gyermekcsereg hallgatagsága, a kik csak édes mosolylyal és egy odavetett pillantással fogadják új társukat.

Ha az öregebb raj jól van nevelve, azaz szorgalomra, engedelmségre, szeretetre és kölcsönös ragaszkodásra van szoktatva: az ujonnan érkezett vendégei iskolánknak mindenesetre könnyebben és biztosabban fognak a helyes útra tereltetni, mert a példa nyomatókósan hat.

Az oly iskolában, melyben a figyelem, szorgalom és figyelem honossá vált, minden ujonnan belépő tanuló e szellem megragadja és ugyanazon irányba téríti. — (Kellner) Ezért mindenek felett főtörekvésünk az, hogy idősebb tanítványaink jól legyenek fegyelmezve, hogy az ujonnan belépők jó példát lássanak tőlök.

Az iskolaszobába belépett édes apát, fiával együtt üdvözli a gyermekcsereg egy „Isten hozta“-val, melyre az édes apa is „Adjon Isten jónapot“ tal felel. A tanító feláll asztala mellől, nyájas köszöntéssel fogadja a vendégeket. Az édes apa elmondja, hogy jó kis fiát hozta, hogy a tanító ur írja be, azaz vegye fel az iskolás gyermekek közé. A szokásos felvétel megtörténvén, a tanító kijelöli új tanítványa helyét s a régibb rajnak figyelmébe ajánlja az új társat. Ezek édes mosolylyal fogadják, de hallgatnak, mert fegyelmezettek. Az ujoncz bámul és szintén hallgat, fegyelmezetten viseli magát a nélkül, hogy arra őt serkentették volna. — Legfőbb paedagogiai kincs a példaadás! A most felmutatott példaadás önkénytelenül is elhítteti ujonczunkkal, hogy a tanító-bácsi szeretetreméltó ember s korántsem olyan, mint a milyennek az édes „otthon“-ban fel vala tüntetve. Kezd tehát megbarátkozni a tanító-bácsi személyével, s egyuttal kezdi érezni jelenlétét is a tanító urnak, (tekintély) hisz másképpen rárohannának idősb kollégái s agyon ostromolnák a „hogy hívnak, te“-vel? de mert nem látja a tanító urat „a már előre jelzett“ fölfegyverkezésben: ujonczunk meg van győződve, hogy nagyítás mind az, a mit hallott a tanító urról. Eloszlik hát benne a „mumus“ iránti képzelődés, s e helyett a tiszta gyermeki szeretet kezd keblében letelepedni az iránt, a ki őt tanítani fogja. Így lesz tekintélye a tanító-bácsinak az ujoncz előtt, a mi elkerülhetlen arra nézve, hogy helyes iskolai fegyelmet tartunk iskolánknak.

„Ne keress félelmen alapuló tekintélyt és szeretetet, de annál inkább olyat, mely ragaszkodáson alapul.“ „A kiben nincs szeretet, annak nincs szíve. Szeretet nélkül csak iskolai napszámos a tanító.“ Ezek az idézetek nyilván vallják, hogy a tanítónak mindenek felett szeretettel szükség tanítványai iránt viseltetnie, ha azt akarja, hogy azok őt viszont szeressék. Ha bírjuk tanítványaink szeretetét: biztosak lehetünk, hogy azok pontosan fogják az iskolát látogatni, figyelmesek és fegyelmezettek lesznek, különben nem!

A mint láttuk, a helyes iskolai figyelemnek egyik főbb mozzanata avagy eszköze a szeretet, a mi biztosítja egyuttal tekintélyünket is. De hogy a gyermekek szeretetét bírassuk: nekünk kell először szeretettel viseltetnünk irántok, mert „valamint vak vakot nem vezethet, úgy szeretetet sem adhat az, sem nem nyerhet, kinek nincs.“ A szeretet az, a mi által leginkább meg lehet nyerni a gyermeket, a mi által bizalmat, bátorságot és tanulási kedvet ébreszthetünk tanítványainkban és a mi által emberré nevelhetjük őket. „Szeretet nélkül, mondja egy paedagog, lehet közelebbi célokra nézve sikeres oktatást, gondos és szigorú fegyelmet gondolni: de a nevelés főfeladatát, a gyermeki szív meghatását, a szeretet felébresztését, mely nélkül minden tudományunk csak pengő érzés, a ki maga is szeretet nélkül szükölködik, soha sem fogja elérni?“

Ügyelnünk kell azonban, hogy szeretetünk mindig bizonyos szigorral és komolysággal legyen párosulva, nehogy az erősebbek a szeretetünket inkább viszonzóba az által elragadtassanak a gyengébbek rovására.

Az iskolai fegyelemnek e hatalmas eszközénél sietek fölemlíteni, hogy a tanítónak nemcsak tanítványait kell szeretni, hanem azokkal kapcsolatosan még azokat a tantárgyakat is, a melyeket tanít.

Ez állítástomat Wolfnak e talpraesett mondatával támogatom: „Szeresd tantárgyaidat és növendékeidet: de a hol összeütközés támad: ott szeresd ezeket jobban.“

„Tüzet csak tűz éleszt; a jég dermedt!“

Hogy már ezek után az iskolánk tagjává vált növendékben az első hatások meghonosodhassanak, azaz, hogy az isk. helyiség kül- és belszemlélése, a tanító szeretete általi érdekelttség öregbülhessen a gyermekek keblében s ez által fegyelmezettsége is növekedhessék: a tanítónak beszédében nyájasságnak eljárásaiban igazságosnak és következetesnek kell lennie.

Az eddig elmondottak, mint látható, az ujonnan érkező iskolai vendégnek az iskolai helyiségbe való belépésétől egész addig való helyzetét tüntetik fel, a míg ujonczunk ülő helyet foglal a tanító kijelölésére öregebb tanítványaink közt. Elértünk tehát ahhoz a ponthoz, a hol már a tanítás kezdődik. Nézzük már most, melyek azok a szorosabb értelemben vett fegyelmi eszközök, a melyek tanítványainkat úgy testileg, mint lelkileg lekötik, pontos iskola látogatásra szoktatják, szorgalmas tanulásra és tudvágyra serkentik és ébresztik. — Ezen eszközök:

a) pontosság mindkét részről, b) csendes helyfoglalás és ülés a feljötteknél, c) az órák pontos megkezdése, kitartása és bevégezése, d) a tanító egy helyi állása és szemmel való kísérése a tanítványoknak e) buzdítása a gyermeknek, f) kor- és osztály szerint ültetés, g) büntetések és jutalmazások, h) a szülők és az isk. előjáróság érdekelttsége, i) a tanító társak közti egyetértés, k) az iskolai törvények és szabályok, l) a helyes és alapos oktatás, m) a tanító egyénisége. Hogy ez eszközöket és ezek hatásának erejét, valamint szükségességüket átlássuk s elvitázhatalan befolyásuaknak ismerjük a nevelés-oktatás terén a fegyelem meghonosítása tekintetében, megkísértjük az alábbiakban egyenként — bár röviden — tárgyalni őket azon alapokon, a mint tapasztaltuk és tanulmányoztuk.

„A példa vonz.“ Ha helyes példaadással megy elől a tanító: csak látása is megragadja és ugyanazon irányba téríti tanítványait. Ha tehát azt kívánjuk tanítványainktól, hogy mindig pontosan jelenjenek meg az iskolában: nekünk tanítóknak kell pontosan jelen lennünk.

A tanító legyen az első belépő egyén a tanterembe s őt kövessék tanítványai.

Hiába prédikáljuk a pontosságot, ha mi magunk nem vagyunk azok.

Ellenben, ha tanítványaink látják hogy a midőn ők bejönnek a tanterembe, a tanító már asztalánál dolgozik, mindig sietni fognak, hogy pontosan megjelenhessenek ők is a kitűzött időre, mert tudják azt, hogy tanítójuk már várakozik rájuk.

Gyakran, sőt csaknem általában úgy van, hogy a tanítványok ritkán jelennek meg egyszerre az iskolában. Némelyek korábban, mások későbbben jönnek fel, mint a hogy a rend azt kívánja. Nyáron, kora ősszel és késő tavasszal rendszeren a játszó hely az, a hol a tanító vár rájuk, de már télen csak az iskolaszoba. — Télen tehát, a mikor kénytelenek is vagyunk arra,

hogy feljött tanítványainkat a tanterembe fogadjuk, korántsem szabad megengednünk, hogy tanítványaink szerteszét futkározzanak a tanteremben. hanem okvetlen arra keil szoktatnunk őket, hogy azonnal elfoglalja mindenik a maga ülőhelyét csendben s úgy is üljön.

Legyen iskolánk mindig az a szent hely, a hol kinek-kinek csak önmagával szabad és kell foglalkoznia, mint az imaházban a hívők teszik, akkor biztosítva van a fegyelem.

Ha azt akarjuk, hogy iskolánkban helyes fegyellem legyen: szigorú rendet és pontosságot kell követelnünk. De nemcsak benn az iskolában, hanem künn a szabadban is tennünk kell azt, nehogy tanítványaink felügyelet nélkül érezvén magokat a játék helyen, megbontsák a rendet. Sokkal könnyebb felejtetni a jót, mint birtokunkba szerezni.

Tudjuk, mert átéltük, hogy jaj volt annak a tanítónak, a ki a tanórák alatt járkált elő és hátra a tanteremben. A „szamárfül“ s más ahhoz hasonló mutatványok voltak jutalmazásai az élénkebbek részéről s a hangos gondolkodás, melyek mindannyiszor megzavarták a rendet, felbontották a fegyelmet. Azért tehát, hogy az ilyenek be ne következzenek s általok nevetéssé ne legyünk, soha sem szabad egy helyről ok nélkül távoznunk. A tanítónak a helye az ülőpadok előtt a középponton van, a honnan seregét beláthassa. Innen csak akkor távozzék el, ha a szükség kívánja. A tanítónak szeme a fegyelmezés tekintetében olyan eszköz, mint a kocsis kezében a gyepítő. Egyetlen szempillantással kell a rendet, a csendet és fegyelmet helyreállítani, nem pedig vesszővel.

Paedagogusaink mindannyian megkövetelik irataikban, hogy a tanítónak nemcsak lelkileg, de testileg is épnek, egészségesnek kell lennie. Magam is aláírom e nézetet és követelést, de kiemelném, hogy mindenek felett a szem legyen ép. Ismertem én már sánta tanítót, a ki daczára annak, hogy nem ép. igen jó és szép eredménynyel működött.

Láttam viszont gyenge szeműt, a ki helyre tanító ugyan, de azért gyakran ki van téve a megcsalattatásnak stb. tanítványai részéről. Olyan ez szembetegsége miatt, mint a fegyver nélküli katona. A tanítónak szeme az, a mi katonának a fegyver!

Buzdítsuk, serkentsük gyengébb tanítványainkat! Ez által is a helyes iskolai fegyelmet segítjük elő! Az anya természetnek igen szép játéka, hogy nem egyformán van mindenkinél a tehetség. Ha mindnyájan lángeszűek volnánk: keveset adnánk egymásra. Gyakran megtörténik, hogy tanítványainknak egy jó része kevesebb eredménynyel oldja meg feladatát, mint a másik rész. De nem mindig hanyagság ennek az oka, mint azt leggyakrabban hisszük. Ha már most tanítványaink közül az ilyeneket megszügyenítjük, a helyett hogy buzdítólag hatnánk rájuk: oly rosznak vetjük meg alapját, a mely nemcsak az illető gyermeket teszi kedvetlenné, hanem magát a helyes iskolai fegyelmet is megmételjezi.

Tegyük fel, például, X. tanító mindannyiszor lekorholja N. tanítványát, valahányszor az felel, mert gyenge szellemi tehetsége miatt nem képes az élénkebbekkel haladni. Ezt már jól tudják pajtásai s alig várják, hogy N. felszólíttassék, mert akkor egyet nevethetnek. És ez megtörténik minden oly iskolában, a



melynek tanítója nem valóban az, a minek lennie kell. N. elszomorodik. Nem tanul kedvvel, hisz úgy is tudja, hogy ő nevelés tárgya pajtásai előtt. Meggyűlöli a tanítót, meg az iskolát, meg pajtásait. E gyűlöletet kiviszi az életbe is. Más oldalról pedig, felbomlik az iskolában a csend ily alkalomkor s lazulttá lesz és megzavartatik a fegyelem.

Ellenben, ha a tanító nem enged sem magának sem tanítványainak ily szabad tért, hanem a helyett egész erélylyel oda hat, hogy az erősebbek előtt ne legyen nevelésgetség a gyengébb; áldásthozó lesz ez az erélyesség nem csak az iskolai fegyelemre, hanem főképp a gyengébb tanítványára is, a kibe lelket öntenek buzdító szavai, s a kit megnyer ily formán a tudománynak, meg az iskolának. Lebegjen előttünk Jézusnak az a szava: „Engedjétek hozzám jönni a kisdedeket . . .” Emeljük fel magunkhoz a gyengéket; serkentsük, buzdítsuk lépten-nyomon őket, s meglátjuk, hogy „erősek lesznek azok”!

Az iskolába járó gyermekek kor- és osztály szerinti ültetése is nagy befolyással van az iskolai fegyelemre.

Igen jól tudjuk, hogy népoktatási törvényeink mai nap egy tanteremben, egy tanító vezette alá 1—6 korosztályba való beosztás mellett, 60—80 tanuló oktatását rendelik el; minél fogva, az iskolai kötelezettségre vonatkozó rendelet értelmében 6—12 évesek tanítványaink. Ha már most minden rendszer nélkül, kor- és osztálykülönbség nélkül engedjük meg azt, hogy tanítványaink helyet foglaljanak a tanteremben: elképzelhető, mily chaosz lesz ott. Emlékszem, velem is megtörtént, mikor szülő helyemen megkezdtem 5—6 éves koromban a tanulást, hogy egy oly legény mellé esett ülőhelyem, a kit nemcsak én, hanem mindnyájan respectáltunk izmos volta miatt, vitézségeért. Most is musmivoltam előttem.

Azzal fenyegetett egyszer tanítónk jelenlétében, (sugva) hogy mihelyt eljön a szünet, kikapok tőle, miért mondottam meg, hogy ő lárnozott. Elképzelhetni, mennyire meg voltam ijedve. Hallgatagon ültem egész óra alatt; de azért egyetlen szót sem értettem abból, a mit tanítónk tanított azon óra alatt, mert egész lelkem el volt foglalva azzal, mit szomszédom sugott.

De nemcsak ily csekélységnek látszó hátrány származik abból, ha nincs kor szerinti elhelyezés iskolánkban. Tudjuk, hogy a nagyobbak eszesebbek s egyszerűségeik felfogásosabbak is. Elkövetik a hibát, megzavarják a csendet és így a fegyelmet s azt, ha kérdőre vonatnak, rendesen kisebb társaikra háritják. Ez azután, ha nem eléggé tapintatos és szemes a tanító, kikapja a porcióját, még pedig így is, úgy is. Ha megmondja az igazat, akkor nagyobb szomszédjától, ha elhallgatja: akkor tanítójától kap ki. Baj és veszedelem mindenképpen!

Az osztály szerinti ültetés még fontos, ha 4—6 osztályt kell tanítani a legtöbb helységben egy tanítónak. Ha már most nem lesz kijelölve az egyes osztályok helye, hogy az abba tartozók egy csoportban legyenek: elképzelhetni, mily rendetlenség lenne ott, s mennyire akadályoztatnék a fegyelem fenntartása.

Ezért szükséges az egyes osztályokat külön és egy csoportba ültetni, még a tanításnál is úgy járni el, hogy az egyes osztályok külön-külön oktattassanak, megjegyezvén, hogy a míg egyik osztálylyal foglalkozik a tanító, addig a többi osztályok csendes magán-dolgot

tegyenek, különben felbomlik a rend, megzavartatik a fegyelem.

Hátra volnának még az említett fegyelmi eszközök közül a büntetések és jutalmazások, a szülők és az iskolai előjáróság érdekeltsége a tanítótársak közti egyetértés, az iskolai törvények és szabályok. Ezekről azonban később egy külön cikkben szándékozom értekezni. Most eddigi észrevételeimet Diesterweg következő szavaival zárom be:

A tanítás a legfontosabb fegyelmi eszköz. A tanítás olyan legyen, hogy a gyermek lelkét lekösse és fölemelje; a tanítás védje meg a rossz magaviseletől és szoktassa a jó erkölcsre. A fegyelmi rendszabályok csak akkor következnek, ha ez meg van. A tantárgyak helyes beosztása édesgeti, vonzza, ragadja a lelket. A hol ez nincs, ott nem a tanulók, hanem a tanítók a hibások. A verés, ütés nem bír varázshatással a tanulókra, hanem a tudás igen.

A valódi tanító jó fegyelmező is. A ki alaposan ért a tanításhoz, az ért a fegyelmezéshez is. A ki jól tanít, jól is fegyelmez. A jó tanító igénybe veszi a gyermek figyelmét, szorgalmát, tudványát, tanulási kedvét, képességét, önmunkásságát és így nem csak gondolkodó tehetségét, hanem érző és akaró tehetségeiket is; szóval, szabályozza, fegyelmezi őket kívülről úgy, mint belülről egyiránt. Legdrágább kincsök a szülőknek gyermekeik, az iskolának a helyes fegyelem. — Apoljuk, neveljük ezeket együttesen, vezessük a helyes irányban: s így bizton elnyerendjük a legszebb jutalmat, az elismerést.

*Pataki Ferencz.*

## Ipariskoláink.

A kolozsvári ipariskolák felügyelő-bizottsága közelebből az iparkamara helyiségében, Zsigmond Dezső elnöklété alatt tartott ülésében vette számba a múlt tanév eredményeit. A tanulók magaviselete és szorgalma általában kielégítő volt, s a vizsgálatok az osztályok nagyobb részében jól sikerültek.

Mulasztások inkább csak az építő-ipari tanoncok sorában fordultak elő, és pedig márcziustól kezdve, azaz a munkaidő beálltával; a mi újabb bizonyíték arra, hogy a tanévnek a nyári hónapokra való kinyújtása komoly nehézségekbe ütközik. A lefolyt tanévben az ipariskolákat 519 tanonc látogatta. Oly szám ez, mely eddig soha sem éretett el, a megelőző tanévben 486, és az ezt megelőzőben 508 volt a tanulók létszáma. Annak dacára, hogy az osztályok újabban szaporítottak, mégis több osztályban túltömöttség állott be. Némelyekben 60—70 tanulóval kellett a tanítóknak bajlódni. Miért is a felügyelő-bizottságnak ismét gondoskodnia kell az osztályok szaporításáról. Átlag 301 forint évi költséget igényel egy-egy osztály fenntartása.

A felügyelő-bizottság reméli, hogy a tanonc-munkakiállítás jövedelméből, s a kamara némi újabb hozzájárulásával lehetséges lesz egy újabb osztály felállítása, és pedig a folyó tanévre.

Összesen 80 tanuló nyert jutalmat, és pedig mind taneszközökben, 137 forint 32 kr értékben. A nyári rajzoktatásra 39 tanuló jelentkezett. De a tanonc-munkakiállításra való előkészületek miatt csak e. m. a fele e lét-

számnak jelent meg rendszeresen e nem kötelező tanfolyamra, melynek költségei 55 forintot tesznek.

E tanfolyam tanulságaiból is újabb bizonyíték kiálkzik arra, hogy a némelyektől ajánlt 10 hónapos tanfolyam csak úgy lesz fentartható, ha a három havi időtöbblet némely iparágnak szükségletére, rajztanításra fordítatik. Örömmel és elismeréssel vette tudomásul a felügyelő-bizottság a Kiss Sándor és Paal Ferencz tanárok által szerkesztett ipariskolai olvasókönyv megjelenését.

A sajtó érdeme szerint méltatta már e tapintatosan összeállított jó könyvet és a felügyelő-bizottság gratulálhat magának, hogy neve alatt egy ily derék munka látott napvilágot, arra hivatva, hogy az ország valamennyi ipariskoláiban, mint eddig sajnosan nélkülözött könyv, használatba vétessék.

Ipariskolánk igazgatósága e munkával, épp úgy, mint az iskola eredeti s önálló szervezetével, irányt kívánt adni a többi ipariskoláknak. A könyvszerkesztésének indítványozását annak idejében maga Jágócsi Péterffy József miniszteri biztos is helyeselte, s megígérte, hogy hathatós befolyásával kieszközölné a könyv általános elfogadását.

De e helyett mi történt? A könyv megjelenésével majdnem egyidőben Budapesten is megjelenik az ipariskolák használatára Dr. Emericzi Géza, Gelléri Mór és Jágócsi Péterffy József miniszteri biztos szerkesztésében egy kompilált és magas stílusban tartott olvasókönyv, mely a miniszteri biztos ur által azonnal, még a miniszteri helybenhagyás előtt, hivatalos úton rátokmáltatott az ipariskolákra.

A miniszteri biztos ur parancsoló hangon írt körleveleiben úgy nyilatkozott, hogy személyesen meg fog győződni, hogy vajjon az ő könyve csakugyan használatba vétetett-e? Ez megtörténvén, a kolozsvári ipariskolák felügyelő bizottságához levelet ír, melyben elismeri ugyan, hogy értesülve van az utóbbi által kiadott olvasókönyv megjelenéséről, de kijelenti, hogy miután az ő kikötése daczára az olvasókönyv vázlata vele előlegesen nem közöltetett, pártolását már a másik könyvnek biztosította, de hajlandó abban emezt is részesíteni.

Hát bizony az a kikötés nem történt. A miniszteri biztos urral egyszerűen csak közöltetett a könyv szerkesztésének célzata, ő azt akkor helyeselte. De úgy látszik, egyebet gondolt időközben. A vasúti évkönyvekből kiállított egy cikket s beállott olvasó-könyv szerkesztőnek, teljes címének alájegyzésével.

Hogyan lehet ily gseftelő eljárást összeegyeztetni az ipariskolák miniszteri biztosának állásával? Mit szól ahoz a miniszterium, hogy a miniszteri biztos ur az ő könyvét olyanforma fényvetéssel ajánlgatja, hogy tessék elfogadni, mert különben az államsegély meg fog vonatni!

Reméljük, hogy a közoktatási és közgazdasági miniszterek alaposan megfogják vizsgálni és összehasonlítani a két könyvet, s érdemök szerint fogják elfogadásra ajánlani és egyszerűs mind meg fogják értetni a miniszteri biztos urral, hogy mi volna tulajdonkép az ő hivatása.

Személyeskedő és kihívó modorával mindenféle csak elégtelenséget és keserűséget, elméleti hobortjaival pedig zavart idézett elő. Különösen tanúsítja ezt az ipariskolákra vonatkozólag legújabbban az ő ideája szerint kiadott szervezet, mely a tanítót a szó szoros értelmében folytonos rubrikálásra kárhóztatja, időt nem hagyván a tanításra.

Ily felfogás szerint rendezni ipariskoláinkat: biztos bukas. Reméljük, hogy a felügyelő bizottság nem fog késni a tévelygés alapos kimutatásával irányadó helyen. Addig pedig szóljunk egyébről.

A tanonc-munkakiállítás, daczára Jágócsi Péterffy József miniszteri biztos ur fitymálásának, jól sikerült. 78 tanonc 385 firt és 55 segéd 382 forint értékű jutalmat kapott. Kiállító volt: 145 tanuló és 111 segéd. A kiállítás anyagi sikere: 1217 firt 20 kr. bevétel.

Kedvetlenül értesült a felügyelő-bizottság, hogy az ág. ev. egyház nem hajlandó többé iskoláját az iparos tanulók használatára bocsátani.

E felmondás komoly nehézségeket gördit a helyiségek szükváltával amugy is küszködő igazgatóság elé. Azért átfog irni a felügyelő bizottság az egyházhoz, felmondásának visszavonása iránt, igérvén, hogy a mi kárt az iparos tanulók a padokban vagy a falakon tennének, pótolni fogja.

Szóba jött ezután a rajztanítás ügye. Ez fokozatosan fejlődik. Ujabb 100 drb rajzeszköz megrendelése vált szük-ségessé. E rajzeszközök a növendékeknek feleáron adtnak át. Baj a helyiségek szük volta. Nem lehet e miatt osztályokat alkotni, a növendékek haladottsága szerint. És nincs is elég pénzerő erre. A felügyelő-bizottság azért elő-terjesztést fog tenni a városhoz, hogy a felállítandó ipar-rajziskola kapesoltassék az ipariskolákhoz, úgy, hogy ezek haladottabb növendékei rajztanítókkal és a segédekkel, a nap különböző szakáiban, amabba bejárhasanak.

Erre a városi bizottság által már megszavazott évi 1500 firt segélyösszeg elég is volna s egyszerűs mind az iparrajziskola kérdése is meg lenne oldva ily módon. A mult évi számadás vizsgálatára Nagy Mór és Rieger Imre küldettek ki.

A költségvetés pedig a tanfelügyelőhöz fog betér-jesztetni, ő lévén a miniszteri biztos mellet a közvetlen felügyeletre hivatva. — Ohajtandó volna azonban, hogy kettőjük hatásköre tisztáztassék, mert ma még biztosan nem lehet tudni, hogy az ipariskolák tulajdonkép kinek a felügyelete alá tartoznak? A miniszteri biztosra vajjon csak a szervezés tartozik-e, avagy a vezetés és ellenőrzés is és ez utóbbi esetben a tanfelügyelőnek minő szerep jusson, még nincs megállapítva.

Még kevésbbé van megkülönböztetve a felügyeleti jogkör a különböző segélyforrások mérve szerint. E határozatlanság ép úgy, mint az előbbi, csak konfliktusokra fog alkalmat adni.

Elvi határozatot kérünk.

(=)

## T Á R C A .

## A nő természetrajzához.

*A törvényszerűség érzékének hiánya.*

Eső vala. A szomszéd fia hosszú ostonnal kezében a gyalog úton azzal mulattatja magát, hogy minden elmenőt, a csatorna megáradt vizének korbácsolásával, kifecskendez. Egy hölgy, ablakából bosszankodva nézi ezen játékot. Végre a jelzett hölgy férje is ezen úton halad el, és midőn az hasonlókép bepiszkittatik, felháborodva fordul az utcai suhancz felé és azt füleinél fogva erőlyesen megrizza. „Ez már asztán helyesen van!” gondolja az ablakban levő hölgy, s talán ki is mondaná, ha volna kinek, a gonosz fattyú már rég fenyítést érdemelt volna! Én egyáltalában nem értem, hogy miért tűrnek az emberek ily galádságot. Az én jó férjemnek mindig helyén van a szive; ő mindig sokat ad a rendre!”

Ugyanezen hölgy néhány percz mulva ismét kitekint az ablakon. Friczikéje, egy reménydús, 8—9 éves fiu, játszik a kapuban; fefecskendőjét a csatornából vizel telehúzza, és minden arra menőt iparkodik észrevétel nélkül egy-egy teljes töltéssel hátra fecskendezni. Az édes mama néhányszor aggodalmasan lekiált: „Ugyan Friczike! az nem illedelmes! Nem kell az embereket megfecsckendezni!” Friczike azonban a barátságos intésre nem sokat ad, és „sportját” állhatatos kitartással folytatja; úgy, hogy a mamának titkon nevetnie kell azon ravaszság és félreismerhetlen színészi tehetség fölött, melyet a suhancz a fecskendővel való orvtámadásainál kifejt. Midőn némely váratlanul befecskendezett hátrafordul, Friczike a fecskendőt oly gyorsan háta mögé rejtí és hozzá oly együgyű gondtalan tekintetet vág, hogy a szemlélő anyának szive, örömeiben és bámulatában repes. „Mily kópé!” gondolja „ettől ugyan majd nem veszik le a vaját a kenyérről.” Azonban, ime egy komor, öreg ur halad el mellette, és éppen midőn Friczike a töltést elsüti, visszafordul- és a töltés nagy része arczába csap, Felháborodottan ragadja meg a tetten kapott gonosztevőt, és bár atyailag mérsékelt, mégis eléggé nyomatékos pof-levest mér Friczikére, úgy, hogy az elképpedve a fecskendőt leejti, és megszégyenülve vissza vonul a házba.

Hát vajjon a mama mit csinál majd fenn az ablakban? Bizonyosan ismét így gondolkodik elégtelen: „Ez már jól van! E fenyítést rég kiérdemelte a gonosz! Az öreg urnak helyén van a szive — ad valamit a rendre!” Vajjon így gondolkodik, sőt tán ki is mondja? Isten mentsen! Mintha maga kapta volna a pofont, oly gyorsan ugri fel az ablaktól, rohan a tornác és a lépcső felé, a szeretett magzat fogadására, hogy a szenvedett méltatlanság miatt vigasztalja. „A goromba!” sziszegi, a kicsiny fehér fogakon át, „egy gyermeket verni! Mily műveletlenség, az a kis viz csak nem teszi tönkre az otromba embert — ily kicsiny-ségért mindjárt oly kocsmódra járni el! Csak honn volna férjem! Mindjárt utánna kellene menni, hogy számon kérje a szemtelent! Itt vagy szegény kis fiam! Bántott az a gonosz ember? Nem? Örülök, hogy pariroztad az ütést. Maradj most nálam — a műveletlen emberek nem értenek a tréfához. — Így szegény pajzánom, ülj le! Majd hozok én neked képes könyvet.”

Ily eljárás magyarázatra nem szorul (magam figyeltem azt meg gyakran, mint szem és fül-tanu); nem csak műveletlen nők járnak úgy el, a szépnem legjaván is megeskik az, sőt éppen jellemző.

Felhozhatják ellenemben, hogy az anyai szeretet az, mely ily különböző bánásmódra csábit, és én egyáltalában nem akarom tagadni, hogy sokszor az anyai szeretetben rejlik magyarázata, ha nem is mentsége, az ily igazságtalanságnak. Sok, de nem minden esetben. A nő a nem illőért oly sokszor nyíltan kárhoztat, s ugyanazt magán a leghidegebb vérral veszi. Ennek felismerésére csak egy tekintetet kell vetnünk akár alsóbb, akár magasabb ranguak bérházaira, hol számos nőnek kellene egymással vagy legalább egymás mellett békében megélnie, de a mi oly ritkán van meg. — Azon nő, ki a szárító padlásokon kiaggatott fehérműit Argus szemekkel őrizi és a legtöprengőbb gondossággal óvja minden bajtól; ugyanazon nő a szárító padlások szomszédságában ruhát poroztat, vagy szemet apríttat, midőn más család fehérműje függ ugyanott. A titkos tanácsosnak ideges neje, ki szemtelenségnek találja, hogy a felette lakó tanár neje zongora-gyakorlatait mindig délután 3 órakor — a midőn ő, a titkostanácsosné, aludni szokott — tartja, egyáltalában nem veszi lelkére, hogy nála legidősebb leánykájának születésnapján, egy negyven személyből álló társaság tánczol, mind a mellett, hogy azon özvegy asszony, ki lakosztálya alatt lakik, ágyban fekvő beteg, és a házi orvos neki kinyilatkozta, miszerint a legnagyobb nyugalomra van szüksége. „Sajnálom, hogy így esett ki” beszéli félig részvevőleg, félig bosszankodva egyik barátjának, „de ugyan Istenem, én csak nem tehetek róla, hogy a születésnap éppen ma van, és én csak nem ronthatom el a gyermekem egész multságát, pusztán azért, mivel azon idős hölgynek, ott alatt, észébe jut betegnek lenni leányom születésnapján. Aztán megismerjük az ilyen öregeknek betegségeit: kedvetlenség és unalom! A miatt a kis tánczene miatt csak nem fog mindjárt meghalni, de meg a tánczoló is mind fiatalok — mozgásuk nem nehézkes.”

Minden bizonnyal vannak tiszteletre méltó kivételek — de mi itt a szépnem átlagáról beszélünk. Mint nőtlen oly házban laktam, melyben kivülem még legalább egy tucat tisztekből, ünlőkökből és tudósokból álló nőtlen férfú lakott. Urak különböző szolgálai és legényei a legtöprengőbb egyetértésben éltek, követvén azon példát, melyet nekik uraik adtak. Azonban tekintsünk be és figyeljünk meg egy olyan házat, a melyben csak hat család él, és azonnal tanú leszünk azon legelkeseredettebb harczoknak, melyeket a családok nő-tagjai csendesesen és titkon, a nőcselédesség pedig hangosan és nyíltan viselnek egymás ellen. A nőnem is okvetlen ép oly mértékben felfogja a béke értékét, mint a férfi; hogy azonban nem tudja mindig a békét fenntartani, ez a törvényszerűség érzéke hiányának következménye, a mely bajban, sajátságos módon csaknem minden nő és leány szenved. Azért mondom sajátságos módon mert különben megszoktuk a nőt a jó szokások óvója, a leggyöngédebb figyelem képviselőjeként tisztelni és szeretni; egyébként a dolog magában éppen nem oly különös, mivel a törvényszerűség érzéke a tárgyilagosság és következetesség talaján tenyész, a nő azonban át meg át alannyi (subjectív), és minden dolgot és személyt mindenha saját énjének minéműség szempontjából vizsgál.

Az önösségnek ezen fölöslege a nőben való tényállás. Ha nőekkel szemben érintjük e tárgyat, akkor a leghevesebb tiltakozásra és rendreútatásra lehetünk elkészülve, mert egy nő sem fogja elismerni, hogy igazunk van. Tényleg azonban ezen önösség is a legmegindítóbb áldozatkészséggel jár karöltve. Ez ismét ellenmondásnak látszik; mindazonáltal ezen különemű tulajdonságok a legkönnyebben

egyesülnek a nőben, kinek szive és lelke az ellenmondások és különbségek valódi talánya. A férjért, a kedvesért. és gyermekért minden áldozatra kész, mert a szeretet nagylelkűvé és magát meztagszóvá teszi őt és pedig oly mértékben, a melyhez mi férfiak csak bámulva vagyunk képesek feltekinteni; a társadalom más részével szemben azonban annál inkább előtérbe lép a nő minden tekintetét nélkülöző önossága. És ő az előbbi még csak nem is veszi erénynek, mivel arról tudatos ismerete nincs is. Egy aesthetika-tanár pl. ki velem egy kolbászt osztana meg, és magának a nagyobb részt venné, ezen egyenlőtlen osztást valószínűleg, mint az arany-regula szerint megejtettet iparkodnék kimagyarázni, az én megcsalátásomat, mint puszta véletlenséget mentegetni és készségét fejezné ki a kolbász kisebb felével is megelégedni; egy nő azonban, kinek egy kolbászt saját és a szomszéd gyermekei közt kellene megosztani, száz eset közül kilenczvenben saját gyermekének adná a nagyobb darabot, a nélkül, hogy belsőleg indittatva érezné magát ezen eljárást menteni. Az anyai szeretet ép az, mely elfojtja a törvényesség érzetét, és a jogszerűségnek hiánya átvonul más viszonyokon.

Ezen oknál fogva a nők mindennemű jogtudományi munkakörre alkalmatlanok, és a nőemantipatióra vonatkozó azon törekvések, melyek a nőszámára is mintegy törvényhozói jogkört vindikálnak, egyszerűen nem vagy félreismerik a nő ezen természeti tulajdonságát. A jogérzék ezen hiánya a nőt a törvény született áthágójává teszi, és a polgárisult népek büntető határozmányainak sokkal több tekintettel kellene lenniök ezen tényállásra. Így pl. minden nő szenvedélyes csempész. (Vajjon van-e közöttünk, ki ne tapasztalta volna, hogy anyja, apja tudta nélkül, titkon mindig dugott valamit zsebébe? Ford.) Csak egy vázhatáron kell több hölgygel áthaladnunk, és a legnagyobb ámulattal tapasztalhatjuk, hogy a legelőkelőbb és gazdagabb hölgy sem áttolja a vámhivatalnokot egy kissé rászédni, a nélkül hogy a legkevesébe is feszélyezve érezné magát utazó társaisal szemben, nem ritkán kicsinyes csalásokért. Nem az anyagi haszon az, mely a szépnemet a törvény áthágására ösztönzi; ezen áthágás előttük egyáltalában nem látszik kárhoytatásra méltónak; miután nincs meg az ér bennök a törvényes érzék számára; és csakis a csipkedési viszketeg a veszélylyel szemben az, mely őket a jogtalanságra csábítja.

A természet mindenesetre igen bölcsen intézkedett, midőn a nőt úgy alkotta, a mint van; mert ő rá van ruházva a gyermekeknek első védelme és legtenyésztebb ápolása, és egy anya minden meggondolás nélkül inkább mást sért, minthogy a gondjaira bizottnak javát vagy kárát valamely jogi tétel nyomán, csak egy pillanatra is kérdésessé tenné. Ezen mondás: „fiat justitia pereat mundus“ az anya fülei számára badarság vagy erkölcstelenség — és ő azt így fordítaná: „pereat justitia, fiat mundus,“ az az ő életfeladatát az emberiség folytonosságának biztonságában látja és ezen feladat betöltésében lehetőleg keveset tévovázik. — És éppen azért nem vád az, midőn mi a nőben a törvényszerűség érzékét tagadjuk, csakis egy természeti tényállás constatálása.

Midőn mi a nőnek ezen alkatszerű sajátosságát szerényen felemlítjük, úgy ez, ismételtük, nem azért történik, hogy kárhoytassuk azt; de meg vagyunk győződve, hogy a nőnem jobbjai és nemesebbjei, kik állításunk helyességét átlátják, általa kettőztetett törekvése érzendik magukat indítottaknak, hogy egy természeti hiányt felburjánozni ne engedjenek, hanem eredeti minimál határai között megtartsák. A legnyájasabb nő, a legbájosabb salon-hölgy, a legáldozatkészebb anya báj és kellemben csak nyerni fog, és pedig

rendkívüli módon, ha iparkodik, sok erényéhez még az igazságosságot hozzá fűzni; a törvényszerűség érzéke nélkül az igazi házi béke és a valódi s őszinte felebaráti szeretet állandóan fenn nem állhat.

Francziából.

Somogyi Géza.

## A kereskedelmi iskolák szervezete.

Kiadott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister 1884-dik évi julius hó 29. napján 28093. szám alatt kelt rendeletéből.

Tudnivalók.

A kereskedelmi iskolák szervezete két főrészből áll, u. m.:

Az alsófoku kereskedelmi iskolák és

A közép kereskedelmi iskolák szervezetéből.

Mindkettőnek külön-külön ki van dolgozva a tanterv és rendtartási szabályzata.

1) Az alsófoku kereskedelmi iskolák az iparos tanulók iskolái mintájára, de megfelelő tantervvel szerveztettek; mivel ennek tanulói éppen oly viszonyban állanak főnökeikhez, mint az iparos tanoncok mestereikhez, és saját foglalatosságaikhoz mérten, éppen úgy tanítandók, mint az iparos tanoncok saját szakmáikhoz mérve iskoláztatnak.

A fenálló népnevelési törvények szerint a kereskedő sem léphet előbb kereskedésbe, míg 12 éves korát elérve, a mindennapi elemi iskola 6 osztályát be nem végezte. Az itt szerzett ismeretekre alapítva kezdődik az alsóbb foku kereskedelmi iskolában a tanítás és a *tanuló az ily iskolába járásra az ismétlődő iskolába járás kötelezettségénél fogva kényszeríthető.* És mivel a kereskedő tanuló a társadalomban jóval magasabb állást foglal el, mint a műveltség legalsó fokán álló köznépi ismétlődőiskolázásra utalt gyermeke; az ismétlődőiskolák számára a törvény által megszabott heti öt tanítási órát részére legalább 7 tanítási órára ki kellett terjeszteni, hogy ezen nagyon is szűk idő alatt a tantervbe felvett és a szakmájára tartozó lagszükségesebb ismeretek alapfogalmaira meglehessen tanítani.

2) A középkereskedelmi iskolák szakiskolák ugyan, mindazáltal a kereskedelmi szakra szorosan tartozó ismeretek mellett, az ide sorozott tanulónak, a középiskolák négy osztályában megkezdett általános ismeretei kiegészítésül és szaktanulmányi alapjául szolgáló általános ismeretek folytatására még itt is szüksége van. Ez okból vétettek fel a tantervbe az *általános tanulni valók a szak ismeretek felé és mellé.*

Az általános tanulni valók legnagyobb részben folytatásai a középiskolákban megkezdett tanulni valóknak. Eddig e szakiskolákban majdnem minden általános tanulni valót elől kezdtek és újra tanítottak; e tantervben azonban arra utaltatik a tanári kar, hogy a középiskolák IV-ik osztályából e szakiskolákba átlépő tanulót szerzett ismeretei alapján tovább vigyék és ezen ismereteket a kereskedelmi szakpályára céljaihoz képest egészítsék ki.

A szervezőt 25. lapján előadott jegyzetekben kimutattatik, hogy a közép kereskedelmi iskola egy pár helyen kiterjeszhető négy osztályra is, különösen a keleti nyelvek egyike vagy másika megtanithatása végett. Ugyanott érintetik hogy egy vagy más polgári iskola mellett a szükséghez képest, kereskedelmi szakfolyam is állítható fel. Az így tanított tanulók a polgári iskola hat osztályát végezni kötelesek, és e mellett az ottan beosztott általános tanulni valókkal kapcsolatosan megtanulhatják a kereskedelmi szakmára szükséges tanulni valókat, oly mérvben, mint azt a közép kereskedelmi iskolában végezni lehet.

Végül általánosán utasítanak a kereskedelmi iskolák tanítói, illetve tanárai, hogy tanításuk módszerében szorítkozzanak minden tantárgynak csupán lényeges tételei megtanítására, mindenek felett óvakodjanak a tárgyak egyetemi (tudományos) módon való kiszélesítésétől és az áradozó terjedelmességtől.

I.

### Az alsófoku kereskedelmi iskolák szervezete.

#### A) T a n t e r v.

A tantárgyak osztályonkénti felosztása.

Magyar nyelvtan.

Első évi tanfolyam.

1. Olvasmányok, hetenként 2 órán.

a) Elbeszélések, melyekben lehetőleg kereskedők szerepelnek, példákban tüntetvén fel a kereskedőkben megkívántató jó tulajdon-

ságokat, u. m. munkaszeretetet, pontosságot, mértékletességet, takarékoságot, békés indulatot, megelégedést, erkölcsi tisztaságot, valóságosságot, a törvények iránti engedelmisséget, hazaszeretetet stb.

b) Egyszerű leírások a kereskedelem köréből.

c) Természettudományi közlemények a kereskedésben előforduló állati, növényi és ásványi terményekről.

d) A hazai történelemből vett egyes események- és történelmi személyekről, p. o. honfoglalás, a kereskedés behozatala, egyes ágainak elterjedése; Hunyady János és Mátyás, a Zrinyiek, Vesselenyiek, Dobó, Szapáry, Széchenyi stb., végre

e) A polgári társas-élet köréből vett társadalmi példák.

Az olvasmányok tartalmának felfogatása s így az ismeretek gyarapítása mellett törekedni kell a tanítónak a nyelvtani ismeretek megszerzésére, nevezetesen: szoktatni kell a kereskedőtanulót a mondatok megismerésére és szerkesztésére, a szók győkei kikeresésére s azoknak egymástól való megkülönböztetésére és a szók ragjainak megismerésére.

2. Fogalmazási gyakorlatok, hetenként 2 órán.

a) Elbeszélés utáni fogalmazás.

b) Ügyiratok készítése: hirdetés, számla, nyugta, kötelezvény, elismervény, bizonyítvány, felmondás, meghatalmazás, engedmény, útalvány, általános levelek szerkesztése.

### 1. Olvasmányok és fogalmazás.

Második évi tanfolyam, hetenként 2 órán.

a) Olvasmányok a hazai, európai és amerikai földrajz köréből: a száraz, folyami és tengeri utak, a vasúti, távriai összeköttetések főbb irányai, a fontosabb kikötők, a kereskedelmi főbb piacok.

b) A hazai történelemből egyes főbb szakaszok.

c) A magyar alkotmányból, a polgári jogok és kötelességek köréből.

d) A természettan köréből: a gépekről, a hő, villamosság, delejesség, tűneményeiről, a légtűneményekről.

e) A fogalmaztatás gyakorlása.

A nyelvi, mondattani és írási gyakorlatok folytatandók az első tanfolyamban megkezdett módon.

Ott, a hol a körülmények megengedik s a tanulók németül is tudnak, a nyelvtani órák száma megkétszerezendő, s a német-nyelv a magyarnyelvhez hasonló módon gyakorlandó.

### Általános számtan.

Első évi tanfolyam, hetenként 3 órán.

A négy egyszerű művelet, tizedes és közönséges törtekkel, százalék- és kamatszámítás, arány-, és négyzetszámítás; vegyítési, arányosítási és határidő számítás; a köb kiszámítása.

### Kereskedelmi számtan.

Második évi tanfolyam, hetenként 2 órán.

A különböző mértékek és pénzek ismertetése. a százalék-számítás alkalmazva a kereskedelmi gyakorlatokra. Kamatszámítás műfogásokkal. Ércpénzről való számítások. A leszámítás szokásos mód szerint. Az árak egyszerű és összetett ára kivetése.

Harmadik évi tanfolyam, hetenként 2 órán.

Az arany-, ezüst- és éremszámítás; ugyanezek árfolyamának kiszámítása a nevezetesebb piacokon. Váltószámítások, váltóüzérkedési és bizományi számítások. Az értékpapírok ismertetése s azokkal való számítás. Az üzleti számítások.

### Kereskedelmi könyvvitel és levelezés.

Első évi tanfolyam, hetenként 1 órán.

Az egyszerű könyvvitel gyakorlatilag kapcsolatban a leltár készítésével és használatával. E mellett a kereskedői levelezések gyakorlása.

Második évi tanfolyam, hetenként 2 órán.

A kettős könyvvitel alapismeretére vezérlés gyakorlati úton: elsőkönyv, pénztárkönyv, naplótól ezekből megalkotása a főkönyvnek, egy egyszerű áruüzlet könyvelésével és lezárásával.

A kereskedői levelezések gyakorlásának folytatása.

Harmadik évi tanfolyam, hetenként 2 órán.

Az egyszerű és kettős könyvvitel gyakorlása, kereskedelmi üzletekre alkalmazva.

A kereskedői levelezések gyakorlásának folytatása német-nyelven is.

### Árúisme.

Második évi tanfolyam, hetenként 1 órán.

A fontosabb állati és növényi eredetű árúk természeti, itt-ott vegyi ismertető jegyeinek felkeresése, igazi voltoknak vagy hamisításainak egyszerű módon való megpróbálása, termő, vagy megrendelő helyeik megismertetésével.

Harmadik évi tanfolyam, hetenként 1 órán.

A fontosabb ásványi eredetű árúknak az állati és növényi eredetű árúk ismertetése módja szerinti megtanítása.

### A váltó ismertetése és a nemzetgazdaságtan.

Harmadik évi tanfolyam, hetenként 2 órán.

a) A különféle váltók külső alakjai, kiállítása, értéke, elfogadása, lejárat, fizetése, meghosszabbítása és a váltótörvény legsarkalatosabb tételei.

b) A nemzetgazdaságtan alapfogalmai.

### B) Rendtartási szabályok.

1. §. A kereskedőüzletekben szolgálatban levő kereskedő tanuló számára szolgál az alsófoku kereskedelmi iskola.

2. §. Minden oly polgári község, melyben 12—15 éves kor közt álló s az elemi iskolát bevégzett 20—30 tanköteles kereskedő tanuló van, az ismétlő, vagy esetleg e célból fennálló vasárnapi iskola helyett, alsóbbfoku kereskedelmi iskolát állít, vagy hoz kapcsolatba az iparos tanuló számára felállított tanonciskolával.

3. §. A kereskedő tanuló, az ismétlő vagy vasárnapi iskolába járás mellőzésevel az ily alsófoku kereskedelmi iskolába köteles magát beírni, s ott az iparostanulók példájára, a megállapított időben hetenként legalább 7 órai tanításban pontosan résztvenni tartozik.

4. §. A kereskedőtanulók tanítási helyül, az illető tulajdonos engedelmével, a nyilvános iskolák (elemi, polgári, reáliskolák, gimnáziumok) helyiségei és taneszközei használatnak.

5. §. Az iskolába felvétel és beiratás ideje szeptember hónap első fele, a tanítás kezdete ugyanazon hó 15. napja. A tanítás idejének tartama 10 óra terjed.

6. §. A tanítást este 6—8 óra közti időre lehet berendezni, azonban kívánatos, hogy ennek egy része lehetőleg nappali órákra essék.

7. §. A tanulónak a tanítási órákon való megjelenése egy arra rendelt jeggyel ellenőriztetik, melyet a tanító minden alkalommal megbélyegez a végett, hogy a tanuló az által a tanításon ottlétét főnöke előtt igazolhassa, másrésztől főnöke szintén köteles az ellenőrző jegyet láttatni.

8. §. A tanításra meg nem jelenő tanuló mulasztása okát főnökötől hozott bizonyítvánnyal tartozik igazolni.

A mulasztást következő okokkal lehet kimenteni:

a) Ha a tanuló komoly betegségbe esik.

b) Ha főnöke családjának valamely tagja oly beteg, hogy a miatt a tanulónak erkölcsi kötelessége ottton maradni.

c) Ha főnöke családi körében haláleset fordul elő.

9. §. Az iskolai mulasztásokról egy arra rendelt mulasztási napló vezetetik.

A tanuló 20 napi ki nem mentett mulasztás miatt, osztálya ismétlésére utasítottatik, melyet ha mellőz, iskolai bizonyítványt nem kaphat.

10. §. Minden iskolai év végével az arra rendelt iskolai bizottság vezetése mellett, nyilvános vizsgálatok tartatnak. Az ily közvizsgálatokon az iskolai anyakönyv közszemlére kitétetik. Ebben kimutattatik a tanuló neve, születése helye, kora, vallása, kereskedői foglalkozásának neme és az egyes tantárgyakban tett előmenetele, iskolai mulasztásának s az abból ki nem mentett mulasztási óráknak összege. Közszemlére kitétetnek még levelezési és könyvviteli munkálatai is.

11. §. Szünnapok tartatnak:

a) Julius és augusztus hónapok alatt.

b) Évközben az illető iskolai bizottság által a körülményekhez képest meghatározandó napokon; de ezeket a lehető kevés számra kell szorítani.

12. §. A három évi egész tanfolyam bevégeztével minden kereskedő tanuló az utolsó vizsgálat eredményének előtüntetésével, is-

kolai bizonyítványt nyer, melyben az anyakönyv reávonatkozó teljes kivonata befoglaltatik.

### 13. §. C) Fegyelmi szabályok.

Fegyelmi eljárás alá esnek:

- A tanuló pontatlan megjelenése a tanítási órákon.
- A tanuló tanulásbeli hanyagsága, a tanulási órák elmulasztása.
- A tanítás zavarása.
- A tanítók, illetőleg tanárok és minden más felebvalók iránt tanúsított tiszteletlenség avagy sértés.
- Egymásnak megbántása avagy szándékos megkárosítása.
- Az iskola épületében, a tantermek bútoraiban, avagy a taneszközökben tett mindennemű kár.
- Az iskolában az iskolán kívül elkövetett pajkosság, avagy bármely kihágás.
- A szorosabb értelemben vett mindennemű erkölcsi vétség avagy bűn.

### 14. §. A fenyítés nemei.

- A tanító, illetőleg a tanár, vagy az igazgató által több ízbeli megintés vagy fokozatos megdorgálás magánosan, azután az osztály előtt.
- A tanítót-stület által hozott határozat következtében a tanuló főnökének, sőt szüleinek értesítése, melyet azok láttamozni kötelesek;
- a felügyelő bizottság elé idézés;
- kártétel esetén a kár megtérítése;
- a tanuló meg nem javulása esetén a bizonyítvány kiadásának felfüggesztése;
- büntény elkövetése esetén, megbüntetés végett a bíróság-nak kiszolgáltatás.

### D) Az iskola vezetése és igazgatása.

#### 1 A tanítók, illetőleg tanárok.

15. §. A kereskedőtanulók tanítására szaktanárok alkalmazandók; ezek megválasztásában különös figyelemmel kell lenni a kereskedelmi számtan, a könyvvitel és kereskedelmi levelezés és az áruismeret tantervközpontjainak gyakorlati ismerettel bíró egyénekre; az olvasmányok, fogalmazás és általános számtan tanításával elemi tanítóképződét végzett tanítót is lehet megbízni.

16. §. Minden tanító avagy tanár köteles az intézet körében a kereskedő növendék erkölcsi és értelmi nevelésére a legkiválóbb figyelmet fordítani; köteles továbbá:

- Tanítási óráit pontosan megtartani, ha ott elháríthatlan ok miatt meg nem jelenhetnének, azt az igazgatónál előre bejelenteni.
- A tanítási órán szigorú rendet tart, a tanítást zavaró tanulót rendetlensége foka szerint, megint vagy megdorgálja, az engedetlenül az igazgatónál bejelenti.
- Az ellenőrzőjegyet megbélyegzi, a mulasztási naplót vezeti s a feltűnőbb fenyítéseket feljegyzi.
- A tanítói tanácskozmányokon megjelenik s ott az intézet ügyeiben tevékeny részt vesz.
- A felügyeletére bízott taneszközöknek gondját viseli.
- Az igazgató ellenjegyzéke mellett szükség esetén a tanuló főnökét értesíti.

17. §. Minden alsófoku kereskedelmi iskolában e tanítói vagy tanári testület felett egy igazgató tanár áll, ki az intézet szellemi és erkölcsi ügyeinek irányzója, vezetője és őre s mindezekre nézve felelős. Az igazgató egyszersmind valamely tantárgyat taníthat is.

#### 18. §. Az igazgató főbb teendői;

- A tanuló felvételénél jelen van.
- Kiváló figyelemmel kíséri a tanulók magaviseletét, szorgalmát és előmenetelét; fegyelmi esetekben intézkedik; az előforduló ügyeket vagy eligazítja, vagy a szükséghez képest a tanítói testület vagy iskolai bizottság elé terjeszti.
- A rendtartási és fegyelmi szabályokat a tanulók előtt az év elején, sőt közepén is, a hányzor szükségesnek látja, annyiszor felolvassa és megmagyarázza.
- Felügyel a tanítók, illetőleg a tanárok működésére, ha szükséges azokat figyelmezteti; ha figyelmeztetései mellőzöttek, az az ügy természeténél fogva jelentést tesz a tanítói testület vagy az iskolai bizottság előtt.

e) A tanítói testület és az iskolai bizottság végzéseit végrehajtja.

f) Havonként legalább egyszer tanítói, illetve tanári gyűlést tart s abban elnököl.

g) A tanítás órarendjét a tanítókkal és tanárokkal egyetértve, az év elején elkészíti s helybenhagyás végett az iskolai bizottságnak bemutatja.

h) A tanításban akadályozott tanító avagy tanár helyettesítéséről gondoskodik.

i) Az intézetből kilépők bizonyítványait aláírja és megpecsételi.

k) Az iskolai bizottságnak tagja s azzal tanácskozik, s azt az intézet állapotáról a tanítói tanácskozmány jegyzőkönyveinek bemutatásával is értesíti.

19. §. Az intézet tanítói, illetőleg tanárai együtt tanítótestületet alkotnak.

20. §. E testület az igazgató előlülése alatt havonként egyszer, vagy a szükséghez képest többször is gyűlést tart, melyben minden tag szavazattal bír; jegyzőjét a maga köréből választja.

#### 21. §. E testület hatásköre:

- A tanuló felvételében határoz.
- A tanuló öszhangzatos nevelésének és tanítása módjának megállapításában részt vesz.
- a tanítási órák felosztása.
- a tanulók erkölcsi magaviseletét megbirálja, a tanév végén az anyakönyvbe bevezetendő osztályozást megállapítja, a tanulók ezek szerinti felebbvitelére, vagy az osztály ismétlésére nézve ítéletet hoz.
- fegyelmi ügyekben bíraskodik, súlyosabb fenyítési esetekben ítéletét az iskolai bizottsághoz felebbezi.
- A tanítók, illetve tanárok oly ügyeiben, melyek egyesek személyét vagy a testület becsületét illetik, mint békebíró működik.
- Képviselőt választ az iskolai bizottságba.

### 2. Az intézet feletti felügyelet.

A) A közvetlen felügyelet gyakorlása.

22. §. A kereskedő tanulók iskolái felett a közvetlen felügyelet gyakorolja az azt fenntartó község, az a végre választott iskolai bizottsága által.

23. §. E bizottság tagjait az iskolát fenntartó községi hatóság választja a tanítás ügyéhez értő s az iránt buzgalkodó egyének, kiválólag művelt kereskedők közül.

E testület tagjai még, az alsófoku kereskedelmi iskola igazgatója és a tanítói, illetve a tanári testület egy képviselője.

24. §. Az iskolai bizottság tagjai számát az iskolát fenntartó község határozza meg.

25. §. A bizottság elnökét és jegyzőjét saját kebeléből választja.

#### 26. §. Az iskolai bizottság teendői:

- A kereskedő tanulók felvételének és beírásának idejét kihirdeti s a felvételre felügyel.
- Felügyeletet gyakorol a tanulók magaviseletére és a tanítók s tanárok működésére.
- E végből a szorgalomidőt tagjai közt felosztja. Mindenik tag köteles a reá kiszabott idő alatt az intézetben legalább egyszer, de többször is megjelenni, az osztályokat meglátogatni, a tanítás menetét figyelemmel kíséreni s a tanulók állapotáról és előmeneteléről biztos tudomást szerezni. Jelenlétét s netalán észrevételeit az igazgatónál álló könyvbe bejegyzi.
- Havonként egyszer, a szükséghez képest többször is gyűlést tart.
- A nála bemutatott tanórendet a tantervvel egybeveti, s netaláni észrevételeit reá megteszi, illetőleg helybenhagyja.
- A rend fenntartására és fegyelem gyakorlására felügyel; a tanítói testülettől hozzá felebbezett fegyelmi ügyekben bíraskodik.
- Az intézetben tartandó szünidők idejét meghatározza.
- Igazgatót és tanítókat, illetve tanárokat ajánl az intézetet fenntartó községnek választás és megerősítés végett.
- Az igazgató és tanítók, illetve tanárok tiszteletdíjai megállapítására nézve a község elé javaslatot terjeszt.
- Az igazgató és a tanító vagy tanár több ideig tartó akadályoztatása esetében, a bizottság elnöke helyettesítendőt, s ez intézkedésről az iskolai bizottságot utólag értesíti.
- Az iskola évi költségvetését az iskola év végén egybeállítja, s megállapítás végett a községi hatóság elé terjeszti.
- Az iskola mindennemű gazdasági ügyeit kebeléből egy aarr

választott gondnok által vezeteti, s a kiadásokról a községi előljáróknak számol.

m) Az évi általános vizsgálatokon jelen van, s az iskolából kilépő tanuló bizonyítványát elnöke által ellenjegyeztesíti.

n) Ha a tantervet a helyi viszonyok miatt bővíteni vagy módosítani kellene, ez iránti indítványát a községi előljárósághoz nyújtja be, mely azt a kerületi kir. tanfelügyelő útján a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjeszti.

22. §. Eljárásáról évenként kimerítő jelentést tesz a községi előljárósághoz, ez pedig a kir. tanfelügyelő útján a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

### B) A főfelügyelet gyakorlása.

23. §. Az alsóbbfoku kereskedelmi iskolai tanulók oktatása feletti főfelügyeletet a vallás- és közoktatásügyi miniszter gyakorolja; az ezen intézetek számára szükséges tantervet s rendtartási szabályzatokat ugyancsak ő állapítja meg s adja ki.

24. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a nevezett iskolák feletti felügyeletet gyakorolja:

a) A népnevelési kir. tanfelügyelők által, kik a számukra kiadott utasítások szerint járnak el.

b) A szükséghez képest e czélből különösebben is kinevezett egy vagy több miniszteri biztos által.

(Vége köv.)

## IRODALOM.

A földrajz alapfogalmai, kapcsolatban Kolozsmegye s környéke földrajzával. A kolozsmegyei népiskolák III-ik osztálya számára. Szerkesztették Bács György, Boga Károly és Szentgyörgyi Lajos. Bánffü-Hunyadon. 1884. Stein János kolozsvári könyvkereskedő bizománya. Ára 25 kr. Beható ismertetését, térszűke miatt, jövő számunkban adjuk. Addig is örömmel ajánljuk használatbavételét, mert mind tartalma, mind módszeres kidolgozása tekintetében sikerült munka, a mely a földrajz alapvető tanításának szellemében az u. n. „Környékismék“ chablonjától eltérőleg szerkesztve, tanítványra és tanítóra nézve egyaránt hasznos segédeszköz és biztos kalauz lesz.

Ipariskolai Olvasókönyvek. Az alsófoku ipariskolák számára e tanév elején 2 új Olvasókönyv jelent meg. Az egyiket Dr. Emericzki Géza ipariskolai igazgató, Dr. Gelléri Mór az orsz. iparegyesület titkára és J. Péterffy József, az ipariskolákat felügyelő min. biztos szerkesztette. Budapesten Dobrowszki és Franke kiadásában jelent meg; ára 50 kr.

A másikat Paál Ferencz kol. képezdei igazg. tanár és Kiss Sándor ipar. és felsőbb keresk. isk. igazgató szerkesztették. Kolozsvárt, Stein János bizománya. Ára 50 kr. E két művet lapunk jövő számában összehasonlítólá ismerteti és bírálja egyik kiváló tanférfiünk, ki az ipariskolai oktatás igényeit tapasztalatból ismeri. Előre is telhívjuk olvasóink figyelmét ezen érdekes bírálatra.

A tizenkét apostol tanítása. Az „Editio Princeps“-ből fordította és bevezetéssel ellátta: Boros György a kolozsvári unitárius papnöveldeben a hittan és biblia magyarázat tanára. (Külön lenyomat a „Keresztény Magvető“-ből.) Ára 30 kr. Kapható Kolozsvárt Demjén egyetemi könyvkereskedőnél

Földrajz a népiskolák középosztályai számára. Irta Knöpfler Sándor. Harmadik átdolgozott kiadás. Sátorajka-Ujhely. Kiadja Lövi Adolf. Minden példányból 1 kr. az „Eötvös-alap“ gyarapítására fordítottatik.

Az Uj Magyar Athenás VI-ik füzeté megjelent (Péczeli Józseftől Szász Károlyig). Szerkeszti Sz Kiss Károly. Kiadja Aigner Lajos Budapesten. Egy füzet ára 50 kr.

Uj énektanítási módszer. (Galini-Paris-Chevé-féle tanmód) Chevé utódai és Stahl F. T. szerző és Stahl J. arnsbergi kiadó felhatalmazása folytán engedélyezett és szerkesztett magyar kiadás. Goll János énektanártól. Ára 50 kr. Budapest Kokai Lajos kiadása.

A paedagogiai encyclopaedianak 7-ik füzeté is megjelent. Czikkei: Fröbeltől — Gyakorlati bölcsélet-czimig. E kiváló gonddal szerkesztett művet újabban is ajánljuk a tanítók, nevelők, szülők és tanügybarátok figyelmébe. Szerkeszti: Verédi Károly. Kiadja: Budapesten az Athaeneum. Egy füzet ára 30 kr. 20 füzetre van tervezve, de mint az eddig megjelent füzetek tartalmából következtetjük, sokkal több füzet lesz, mi a vállalatnak csak előnyére szolgál.

Magyarország története a népiskolák számára. Irta: Jókai Mór. A nmélt. vallás és közokt. miniszterium által elfogadott és ajánlott tankönyv. Ára keménykötésben 30 kr. A könyv előszava:

A történetírás az élet tanítója, s Magyarország története a magyar ember legjobb oktatója.

Szükséges mindenkinek megismerni nemzeté történetét, mert ebből tanulja meg hazáját okosan szeretni. S a hogy mi tartjuk meg a hazát, a haza úgy tart meg minket.

Magyarország történetéből tanulja meg mindenki már gyermekkorában mennyi viszontagságokon ment keresztül nemzetünk, hányszor elbukott és Isten hányszor felemelte újra?

Lelkesüljenek már a gyermekek őseink dicső példáján, hogy követhessék őket nagy erényekben; ellenben tanulják meg a bölcs óvakodást azokból a nagy veszedelmekből, a mikbe nemzetünk gyakran bele esett.

Ez a könyvecske a népiskolák számára van írva. Egyszerű a nyelve, hogy a gyermeki ész gyorsan felfoghassa s el ne felejtse soha, a mit belőle megtanult: a hazaszeretetet.

Isten nevelje minden jóra a mi gyermekeinket.

Budapesten, 1884. augusztus 1-én.

Jókai Mór.

A magyar helyesírás elvei és szabályai. E czim alatt most már harmadik kiadásban adja ki a M. T. Akadémia ezen, a magyar helyesírás egyöntetűségére nézve oly annyira fontos művecskét A revidált szabályokat, több évre terjedő lelkiismeretes tanácskozás és vitatás eredményét, a M. T. Akadémia hivatalos vezérfontalul fogadta el. Ajánljuk e 10 krajczáros füzetkét a hatóságoknak és iskoláknak figyelmébe.

A magyar helyesírás rendszerének alapvonalai. Iskolai és magánhasználatra, a gyors és gyakorlati elsajátításra való figyelemmel írta, s a magyar tudományos akadémia nyelv és széptudományi osztályának ajánlja Kmety István. Nyiregyházán. Szerző tulajdonosa. Ára 50 kr. Némely tekintetben az eddigi szabályoktól eltér, ha terünk engedi ismertetjük.

Egészségi és illemszabályok. Kiadja Rutkay Sándor salgó tarjáni ev. lelkész. Az egészségi szabályokat Szeberényi Lajos, az illemszabályokat Rutkay Sándor írta. Az egész versekben van írva, sok gyenge rimmel. tartalma különben nem kifogásolható. A salgó tarjáni községi iskolákban használatra elfogadták. A 16 lapból álló füzetecske ára 10 kr.

Kártékony rovarok a mező és kertgazdaságban. Practicus gazdák és néptanítók, földműves és vinczellér iskolák számára írta: Dr. Szaniszló Albert orvostudor, gazdasági tanintézeti rendes tanár, egyetemi magántanár. Demjén kolozsvári egyet. könyvtár bizománya. Szerzőnek a szakirodalomban ismert neve eléggé ajánlja e munkát. Gyakorlati tanácsjai gazdasággal foglalkozó karsársainknak kiváló szolgálatokat tehetnek.

Ifj. Nagel Ottó könyvkereskedésében Budapesten a nemz. színház bérházában, megjelent a „Magyar Általános Levelező“ 14-ik és 15-ik füzeté. Szerkeszti Knorr Alajos. A 14-ik füzet a külföldi államok postai és vasuti viszonyait. A 15-ik a különböző pénznemek és pénzértékeket, továbbá a mértékek és súlyokat ismerteti. Egy füzet ára 30 kr. Ugyanezen szerzőnél kapható az „Önüggyvéd“ című közhasznú mű füzetekben, félkötetekben és egész kötetekben, füzve és diszkötésben.

„Apolló.“ Magyar zeneszerzők válogatott műveinek gyűjteménye. Ez a czime egy életrevaló, figyelemre és pártolásra méltó vállalatnak, melynek élén a zenevilág előtt előnyösen ismert zene-

szerző és zenetanár Vágvölgyi Béla áll, kinek sikerült ügye részére a kiválóbb hazai erőket megnyerni. Havonként jelenik meg egy nagy negyedréti alaku füzet 5—6 zenei tartalommal s egy nagy nyolczad-rét alaku önálló melléklet 1—3 iv zenével. A füzetek tartalma: 1. Komolyabb irányu zene. (Eredeti és átírt zeneművek.) a) Zongorára két kézre. b) Énekhang- és zongorára. 2. Könnyebb irányu zene. a) Zongorára két kézre. b) Énekhang- és zongorára. 3. Tánczene. Zongorára két kézre.

A mellékletek teljesen önállók s tartalmukat a következő művek képezik: 1. Zongorára négy kézre. 2. Zongorára egy más hangszerrrel (hegedű, cello vagy fuvolával). 3. Orgona és harmoniumra. 4. Zongora és vonóshármasok és négyesek partitúrában és szólamokban. 5. Világi dalok és egyházi énekek férfi-, vegyes- és női-karra partitúrában és szólamokban. 6. Eredeti és átírt művek czimbalomra stb. stb.

Az „Apolló” előfizetési ára egész évre — 60 iv zenére s 12 önálló zenemellékletre — 6 frt. Az előfizetés bármely hónapban kezdhető meg. Az előfizetési pénzek legcélszerűbben postautalvánnyal az „Apolló” kiadóhivatalába küldendők Nagyszombatba. Gyűjtők 5 előfizető után egy tisztelet példányt kapnak.

Néptanítók az „Apolló”-t 6 frt helyett 4 frtért kaphatják egész évre. Néptanítók által gyűjtött előfizetések után az „Apolló” kiadóhivatala 25% enged.

Mi részünkről e vállalatot, mely elegáns kiállítása s darabjai válógatottsága folytán bármely uri család zongoráját díszítheti, s mely a hazai, amugy is parlagon hevert s mostoha sorsban részesült zeneműirodalom emelésére és felvirágzására jótékonyan hatni hivatva van, legmelegebben ajánljuk a zenekedvelők szives figyelmébe s hathatós pártfogásába.

## VEGYESEK.

— **Olvasóinkhoz.** Lapunk szeptember havi két számának ily késő és együtt való megjelenéséért szives elnézést kérünk. A jövőben a lap pontos megjelenését esetleg gátló akadályok idején való elhárításáról gondoskodni fog.

A szerkesztőség.

— **Lapunk** június 15-én megjelent számával a melléklet befejező részét is közreadtuk, minek tulajdonkép a szeptemberi számra kellett volna maradnia. A „Paedagogiai füzetek” II-ik kötetét, ha a lap anyagi jövedelme engedi, a jövő évi folyamán folytatjuk; a jelen évfolyamnak még hátralevő számaihoz, a vállalat költségessége miatt, mellékleteket nem adhatunk.

— **Az erdélyi ev. ref. egyházkeületnek** megrendítő gyásza van, főtiszt. és mélt. Nagy Péter ez egyházkerület püspöke a kiváló szónok, író és hazafi f. hó 15-én hirtelen elhunyt. Temetése e hó 19-én volt Kolozsvárt. Az erdélyrészi papság, Kolozsvár összes tanintézetei, a különböző egyletek, testületek és hatóságok és nagy közönség részvéte mellett. A nagy halott ravatalánál Révész Bálint debreczeni ref. püspök mondott megható könyörgést.

— **Kolozsvár népoktatásügyi tanerői közül.** Szőlősi István áll. kép. rendes tanár továbbá Gazsi József nőkép. gyak. tanár és Láposi Lajos rajztanár nyugdíjaztattak. A tanítóképző intézet rendes tanárává kineveztetett Kápolnai József znióvaraljai kép. tanár. A nőképezde gyakorlóiskolájához Pap Mari kisasszony, ugyancsak a nőképezdehez rajztanárrá Sárdi István íkép. rajztanár neveztetett ki. A II-ik községi iskolához segédtanítóvá megválasztott Elek Gyula tanítójelölt.

— **A kolozsvári állami tanítóképezdénél** a házi ipar-tanműhely az e czélra épített helyiségben berendeztetett. A kolozsvári áll. tanítónőképezde bérházában nagymérvű átalakítások eszközöltetnek, azért a tanítás csak jövő október hó 15-én veheti kezdetét.

— **Felhívás az iskolatakarékpénztárakat kezelő tanítókhöz.** A bejelentett és feljegyzett 590 iskolából, melyek-

ben iskolatakarékpénztár kezeltek, addig csak 209 tudósítás érkezett be; miért is újból felszólítjuk az iskolatakarék pénztárakat t. kezelőit, hogy szokásos évi jelentéseiket az orsz. gazdasági egyesülethez (Budapest köztelek) mielőbb beküldeni sziveskedjenek, nehogy jelentésük az évi kimutatóból kimaradjon. A f. hó 30-án túl érkező jelentések a statisztikai összeállításnál már aligha lesznek figyelembe vehetők. Budapest, 1884. szept. 12-én, az orsz. gazdasági egyesület nevében Korizmicz László, m. p. alelnök.

— **Pályázati hirdetés.** A biharmegyei és nagyváradai tanszer-muzeum igazgatósága ngs. Sipos Orbán min. oszt. tanácsos, kir. tanfelügyelő ur gyűjtéséből, „biharmegye földrajzának” megírására 400 azaz négyszáz frank pályadíjat tűz ki aranyban, a következő feltételek mellett: — 1. A mű vezérfonalul kell hogy szolgáljon az elemi népis-kolai földrajz tanításnál; ez okból a dr. Emericz Géza és Kárpáthy Endre által szerkesztett vezérkönyvekben használt módszer szerint akként legyen dolgozva, hogy Biharmegye összes elemi népiskoláiban felekezeti különbség nélkül használható legyen. — 2. Biharmegye földrajzán kívül, röviden tartalmazza Magyarország földrajzi áttekintését is, mindazonáltal a mű tiz nyomtatott ivnél kevesebb nem lehet, tizenöt nyomtatott ivnél többre nem terjedhet. — 3. A pályadíj csak abszolút becsű műnek íteltetik oda. — 4. A tulajdonjog fenntartása mellett, szerző köteles leendő művét egy később kötetű egyezmény mellett, záros határidő alatt kinyomtatni, vagy a Biharmegyei és nagyváradai tanszer-muzeum igazgatójának kinyomatás végett átengedni. — 5. A pályaművek negyedréti iven, idegen kézzel írva, lapszámozva, lepecsételt jelíges levélkével ellátva, folyó év deczember hó 21-ig a biharmegyei és nagyváradai tanszer-muzeum igazgatóságához (N.-Várad Főutca, Grünvald-ház) küldendők. Kelt Nagyváradon, 1884. auguszt. hó 7-én. Dr. Tóth Mihály, a tanszermuz. öre. Eszényi Sándor, a tanszermuzeum igazg. elnöke.

— **A Troppauban tartott osztrák-német tanító-gyűlés** nagy német tüntetések színhelye volt. A tanítóknak buzavirágokat (a német császár kedvenc virága volt) osztogattak és Schönerer osztr. birodalmi képviselő egy tüntető sürgönyét olvasták fel, éltetve Bismarck hercezetet. A gyűlés egy része helyteleníté ugyan a tüntetéseket, de másik része annál tüntetőbben adott kifejezést az osztrák iskolai állapotokkal való engedetlenségének és Németország iránti rokonszenvének.

— **A belga klerikális miniszterium** az eddigi, szabadelvű belga iskolatörvényt egy ultraklerikálissal váltja fel. A javaslat, melyet Jacobs miniszter e tárgyban a törvényhozó testület elé terjesztett, a többi között ezen épületes dolgot is tartalmazza: „A községi tanács a tanító iskolájának beszüntetése által rendelkezési állapotba helyezheti, mely esetben az illető egy, a király által megállapítandó várópénzt kap, mely fizetése felénél kevesebb és annak háromnegyed részénél nagyobb nem lehet. A várópénzt az állam, tartomány és község fizeti, ha a rendelkezési állapotba helyezés f. i. deczemb. 31-ig megtörtént; ha később történik az, így egyedül a község viseli annak költségeit. Ez eléggé biztatja a klerikális községtanácsokat a szabadlevű tanítókat mielőbb hivataluktól felfüggeszteni!

**TARTALOM.** A középosztály leányai. Sándor József. — A játékról. Albert Károly. — Új abc. Indali Péterrel. — Az iskolai fegyelméről. Pataki Ferencz. — Ipariskoláink. — Tárca: A nő természetrajzához. Somogyi Géza. — A kereskedelmi iskolák szervezete. — Irodalom. — Vegyes.